A TÖRTÉNELEM ALTERNATÍVÁI

FORRÁSFÜZETEK AZ ISKOLAI OKTATÁSHOZ

Sorozatszerkesztő: Szabolcs Ottó

IZSÁK LAJOS

AZ 1944–1946-OS ÉVEK ALTERNATÍVÁI MAGYARORSZÁGON

KORONA KIADÓ, BUDAPEST, 1995

A pedagógiai apparátus Szabolcs Ottó munkája

Borítóterv: Kocsis József

ISBN 963 8153 62 8

Kiadja: a Korona Kiadó Kft. (1111 Budapest, Bartók Béla 30.)
A kiadásért felel: a Korona Kiadó Kft. ügyvezető igazgatója
Felelős szerkesztő: Dürr Béla
Szedés: HELP Kft. (8000 Székesfehérvár, Budai út 100.)
Készült: a Dunaújvárosi Nyomdában
Felelős vezető: Farkas István

TARTALOM

BEKÖSZÖNTŐ

Ezzel a kis könyvvel a történelemtanítás megújítását szolgáló füzetsorozatot indítunk útjára. Azzal a szándékkal, hogy elősegítsük a történelem többoldalú, többszempontú megismerését; hiteles forrásokkal mutassuk be az egyes korszakok különböző jelentős politikai erőinek ideológiáit, programjait, ígéreteit, mindazt, amiről a kor embere információt szerezhetett, amiből választhatott saját meggyőződése, hozzáállása kialakításához.

A ma embere, különösen a múlt tapasztalatait át nem élő fiatalság sohasem igazodhat el valóságosan a múltban s nem alkothat igaz ítéletet elődei tettei felett, ha nem ismeri meg a múlt alternatíváit. Ezek elemzése nemcsak a régi időkben való jobb tájékozódásban, de a jelen perspektívái közötti választásban is segít. Ez a kis sorozat a múlttal a jelent, és a jövőt is kívánja szolgálni.

Jelen füzetünkben a II. világháború katarzisából újjáéledő Magyarország kilenc pártjának a programjait mutatjuk be. Ezek között választhatott a kor embere, hogyha egyáltalán választani akart. Célunk annak a megértetése, hogy milyen politikai elvek, ígéretek, valós vagy csalóka perspektívája tárult apáink, nagyapáink elé, mi befolyásolta gondolkodásukat, politikai döntésüket.

Szeretnénk, ha ezeknek a forrásoknak a segítségével a mai iskolás fiatalok legalább egy kicsit bele tudnák élni magukat elődeik helyzetébe, életébe, s ezen keresztül abba a korba, amely akarva-akaratlan valahol a máig is elvezet. Ez csak a különböző alternatívák elemzése és összehasonlítása útján lehetséges.

Ehhez kívánunk kérdéseinkkel, feladatainkkal is segítséget nyújtani. Természetesen nem a presszió szándékával, hiszen az érdeklődő olvasó önmagának teszi fel az őt érdeklő kérdéseket.

A sorozatszerkesztő

ELŐSZÓ

1944 őszén Magyarországon sajátos helyzet alakult ki: az ország egy részén a Vörös Hadsereg hadműveletei nyomán új hatalmi helyzet állt elő, szétesett a korábbi uralmi, igazgatási és rendészeti apparátus, s megkezdődött az ország felszabadítása és újbóli megszállása. Szegeden 1944. december 2-án az MKP, az SZDP, az NPP, az FKGP és a PDP részvételével megalakult a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, vagyis a koalíció, Debrecenben pedig létrejött az Ideiglenes Nemzeti Kormány (1944. december 22.). Az ország középső részén folyt a háború, míg Nyugat-Magyarországon zsugorodott a németek és nyilasok fennhatósága alatt álló terület. A katonairól a fegyverszüneti állapotba való átmenet hivatalosan 1945. január 20-án (fegyverszüneti egyezmény aláírása Moszkvában – I.L.) vette kezdetét, de valójában 1945 nyarán bontakozhatott ki. A fegyverszüneti állapot idején a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) meglehetősen fontos szerepet játszott az ország és népe további sorsának alakulásában.

1945 nyarára épültek ki azok a pártok, amelyeknek politikai és gyakorlati tevékenysége meghatározó jelentőségű volt a későbbiek során. S itt nem csak a koalíció tagjai, hanem kisebb-nagyobb mértékben az ellenzék pártjai is szerepet kaptak, pontosabban szólva ez utóbbiak politikai szereplése bizonyos mértékig és módon szintén befolyásolta az események alakulását, menetét. A pártok közelebbi és távolabbi céljaikat programjaikban fejtették ki. Ezek elemzése ezért is rendkívüli fontos. De nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy az események és a programok alakulására — ebben az időszakban is —, sőt az egész ország helyzetére döntő hatást gyakorolt a szövetséges nagyhatalmak politikája. A szövetséges nagyhatalmak feltételezett együttműködése, majd az 1947-ben bekövetkezett szakadás hazánkban is kommunista hatalomátvétellel járt, vagyis megváltoztak a magyar demokrácia addigi fejlődésének feltételei és perspektívái.

Az 1945. november 4-i nemzetgyűlési választásokon — a magyar parlamentarizmus történetének legdemokratikusabb választójogi törvénye (1945:VIII. tc. – I.L.) alapján — döntő fölénnyel a kisgazdapárt győzött (57,03%). A három baloldali párt (MKP, SZDP, NPP) 42%-ot kapott, közülük az MKP 16,95%-ot. A mandátumok számának a megoszlása a következő volt: MKP: 70; SZDP: 69; NPP: 23; FKGP: 245 és PDP: 2. A Magyar Radikális Párt nem jutott mandátumhoz. A kormányalakítási tárgyalásokon — amelyek közel két hétig tartottak — azonban már a tárcák elosztásánál sikerült az MKP-nak keresztül vinnie, hogy a miniszterelnökséget (Tildy Zoltán) és a tárcák felét (14-ből 7-et) adja a győztes FKGP, a másik felét pedig a baloldali pártok. Az elosztást illetően — K. J. Vorosilov SZEB-elnök hathatós közreműködésével — azt is sikerült elérnie, hogy a belügyminisztériumot, s így a rendőrség feletti felügyeletet az MKP kapja. A szociáldemokrata Szakasits Árpád, a kommunista párt-főtitkára Rákosi Mátyás, a kommunistákhoz közel álló, de akkor hivatalosan kisgazda Dobi István pedig államminiszterként — miniszterelnök-helyettes — került az 1945. november 15-én megalakult Tildy-kormányba. Így az MKP-nak sikerült a választások eredményeit némileg „korrigálnia". Az új kormány személyi és pártok szerinti összetétele ugyanis arról tanúskodott, hogy egy sajátos változás következett be a törvényhozó és végrehajtó hatalom viszonyában. Az FKGP elsöprő választási győzelme után, a Tildy-kormányban a baloldal pozíciói jelentősen megnövekedtek és megerősödtek.

Magyarországon a „király nélküli királyság" 1944 végén formálisan is megszűnt. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés első ülésén, 1944. december 21-én magát a nemzet akaratának kifejezésére hivatottnak, és „a magyar állami szuverenitás birtokosának", sőt kizárólagos képviselőjének nyilvánította. A SZEB e szuverenitást korlátozta, de az államforma mikéntjét, annak eldöntését nem befolyásolta. Már az 1945-ös őszi választási küzdelem során felmerült a pártok részéről az új államforma megteremtésének az ügye. 1945. decemberében a katolikus püspöki kar az államforma feletti döntés elhalasztása mellett foglalt állást. Ezt lehet a megszállásra hivatkozva magyarázni, de attól a tény még tény marad. Voltak ilyen vélemények a győztes kisgazdapárt soraiban is. Egyes csoportok és személyek a népszavazást szorgalmazták. A halogató taktikának azonban nem kedvezett sem a belpolitikai légkör, sem a nemzetközi helyzet alakulása. Sőt a budapesti amerikai és angol követség — ami Nagy Ferenc emlékirataiból is világosan kiderül — nem emelt kifogást az ellen, „ha Magyarország köztársaságnak deklarálja magát". 1946. február 1-jén kikiáltották a köztársaságot és Tildy Zoltánt — közfelkiáltással — választották meg köztársasági elnöknek. A miniszterelnök a kisgazdapárti Nagy Ferenc lett.

1946 tavaszán és nyarán a magyar lakosságot és a politikai pártokat az egyre inkább elhatalmasodó infláció és a békeelőkészítéssel kapcsolatos kérdések foglalkoztatták. 1946 augusztus 1-jén, az új forint, az értékálló pénz megteremtése a világtörténelem egyik legnagyobb inflációja után valóságos valutacsoda volt. A stabilizáció lezárt egy súlyos nehézségekkel terhelt időszakot, s új szakaszt nyitott a magyar demokrácia gazdaság történetében.

Hazánk — főleg a második világháborúban játszott szerepe, s részben a háború utáni külpolitikai tájékozódásának korlátai miatt — a párizsi békekonferencián a legyőzöttek között is hátrányos helyzetbe került. Ezért — Sulyok Dezsőt idézve — „igazságos béke helyett olyan békét adtak nekünk, amelytől részleteiben vagy egyáltalán nem, vagy csak nagyon nehezen lehet elvonatkoztatni a büntetés és megtorlás gondolatát".

A békeszerződés aláírása (1947. február 10.), majd ratifikálása azonban már egészen más helyzetet teremtett Magyarország legújabbkori történetében.

*

A dokumentumok közlésének sorrendjében a megjelenés időpontját tekintettük mérvadónak, ettől egyetlen esetben sem tértünk el. A közölt dokumentumok kivétel nélkül pártprogramok, illetőleg program értékű pártmegnyilatkozások. Ezzel is igyekeztünk annak az alapvető szakmai és pedagógiai célnak eleget tenni, hogy párhuzamosan közöljük a különböző politikai — és társadalmi — erők ugyanarról a kérdésről vallott álláspontját. A programokat — terjedelmük miatt — nem lehetett teljes egészében közölni, a kihagyott részeket — természetesen — jegyzetben ismertetjük, a forrás pontos megjelölésével együtt. Ezen kívül minden egyes dokumentum előtt — röviden — közöljük a legfontosabb történelmi tudnivalókat is. A dokumentumokat tanítási tanulási munka során lehet egészében vagy csupán egyes részleteiben elemezni. Javasoljuk azonban az összefüggő kérdések különböző vonatkozásainak együttes áttekintését. Az egyes programoknak a korszakban való konkrét elhelyezése, azon belüli jobb megértése érdekében minden esetben a dokumentum előtt kis áttekintést adunk magáról az azt kibocsátó pártról, annak helyzetéről, a dokumentum készítésének körülményeiről és lehetőleg a készítőiről is.

DOKUMENTUMOK

1.

1944 őszén a Vörös Hadsereg harcai nyomán Magyarország fokozatosan hadműveleti területté, s ezzel együtt — nemzetközi jogi értelemben is — újból megszállt országgá vált. A megszállás tényét az 1945. január 20-án aláírt fegyverszüneti egyezmény elismerte, továbbá a szovjet vezetéssel működő Szövetséges Ellenőrző Bizottságot (SZEB) meglehetősen széles jogkörrel ruházta fel. Így a SZEB, a fegyverszüneti állapot idején nemcsak az ország szuverenitását korlátozta, hanem a politikai pártok és a kormányok működését és politikáját is befolyásolta.

A Magyar Kommunista Párt 1944 őszén így előnyt tudott szerezni a szintén akkor zászlót bontó többi párttal szemben, valamint azért is mert az ország jövőjét illetően konkrétabb és világosabb elképzelései voltak, politikailag jobban felkészült a háború utáni feladatokra és azok végrehajtására. Az MKP 1944 november végén Szegeden hozta nyilvánosságra a politikai és gazdasági javaslatait tartalmazó dokumentumát, amelynek szövegét Gerő Ernő és Révai József öntötte végleges formába. Ezt a dokumentumot rövidesen a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártok (MKP, SZDP, NPP, FKGP és PDP), vagyis a koalíció kisebb módosításokkal közös programul fogadta el, hasonlóan 1944 december 22-én az Ideiglenes Nemzeti Kormány is programként hirdette meg.

Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja. Az MKP javaslata

Hazánk történelmének legsúlyosabb katasztrófáját éli át. Magyarországot német zsoldba szegődött vezetői beletaszították Hitler imperialista rablóbandájába a Szovjetunió és a többi szabad nemzet ellen. Azért álltak a német fasiszták mellé, mert segítségükkel akarták a szomszéd népeket leigázni, s bent az országban továbbra is könyörtelenül elnyomni és rabságban tartani a magyar népet. Ennek a bűnös politikának végzetes következményeit sínyli ma a nemzet.

A háború elveszett. A vesztett háború népünk egymillió halottjába és rokkantjába került. Az országot kifosztották a németek. Budapest, Debrecen, Győr romokban hevernek. Egy évszázad szorgos munkájának gyümölcsét pusztította el a német háború.

A magyar reakció háborús politikája megrendítette államiságunk alapjait. A hazaárulók bűne, hogy Magyarország szégyenletes zsoldos szerepet játszott ebben a háborúban, a legsötétebb reakció, a német fasizmus oldalán. Az ő bűnük, hogy ki vagyunk rekesztve a szabad nemzetek közösségéből.

Magyarország a hitleri Németország utolsó csatlósa maradt.[1] Még Horthy is, aki az országot Hitler szekeréhez kötötte, megértette, hogy milyen szörnyű romlásba dönti Magyarországot a német szövetség. De Horthy nem tudta végrehajtani politikájának fordulatát, mert nem tudta leküzdeni a néptömegektől való rettegését. Se a népre, se a hadseregre nem akart támaszkodni. És mikor az ország, a vereség keserű tapasztalatán okulva, éppen készült rá, hogy szakítson a hitleri Németországgal és levesse magáról a német fasiszta jármot, a nyilasok németbérenc bandája a nemzet hátába döfte a tőrt.

Mohács óta nem volt ilyen súlyos helyzetben az ország. Mindennek ellenére a Kommunista Párt azt hirdeti: lesz magyar újjászületés! Össze kell fogni minden igazán nemzeti, németellenes erőt! Fegyvert kell ragadni a németek és nyilas bérenceik ellen, szabadságunk és függetlenségünk kivívására! Ha a nemzet kíméletlenül leszámol az országvesztőkkel, ha minden becsületes magyar összefog a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontban[2] az új, életerős, demokratikus Magyarország felépítésére, ha a nép veszi kezébe az ország vezetését, akkor Magyarország megmenekülhet és újjászülethet. A magyar hazafiak harcos összefogását, Magyarország demokratikus újjáépítését és felemelkedését szolgálja a Magyar Kommunista Párt alábbi programja.

I.

1. A magyar nép létérdeke, Magyarország újjáépítésének elengedhetetlen feltétele a nemzet cselekvő részvétele az ország felszabadításában a német iga alól. Azonnal szakítanunk kell Németországgal és ellene fordulni! Minden késedelem halálos. A magyar népnek minden erejét meg kell feszítenie, az ország minden erőforrását mozgósítania kell, hogy hozzájáruljon a szabadságszerető népek győzelméhez, a barbár német fasizmus megsemmisítéséhez.

A legmesszebbmenő támogatást kell nyújtani a Vörös Hadseregnek, mely kiűzi a magyar földről a német elnyomókat.

2. A hazaárulókat, a háborús bűnösöket le kell tartóztatni és átadni az erre a célra létesítendő népbíróságoknak. Vagyonukat el kell kobozni.

3. Fel kell oszlatni az összes fasiszta, német zsoldban álló szervezeteket. Vagyonukat el kell kobozni, sajtójukat be kell tiltani. Szigorú rendszabályokat kell foganatosítani a feloszlatott és betiltott népellenes és hazaáruló szervezetek bármilyen formában való feltámasztása ellen.

4. A közigazgatási szerveket, a bíróságot, a honvédséget, a karhatalmat meg kell tisztítani a nyilas, hazaáruló és egyéb népellenes elemektől.[3]

5. Hatályon kívül kell helyezni mindazokat a törvényeket és rendeleteket, melyeknek célja a reakciós rendszer védelme a néppel szemben, s melyeknek szelleme és rendelkezései ellentétesek a demokráciával.

6. Ki kell engedni a börtönökből, a gyűjtőtáborokból a hazafiakat és a nép ügyének harcosait.

7. Meg kell valósítani az általános, titkos, egyenlő, községenkénti, arányos, nőkre is kiterjedő választójogot a parlamenti és önkormányzati választásoknál.

8. Biztosítani kell a sajtó, gyülekezési és egyesülési szabadságot.

9. Vissza kell állítani és széles körben alkalmazni kell az esküdtbíráskodást.

10. Biztosítani kell a teljes vallásszabadságot.

11. A sajtóból, az oktatásból, a kultúrából, a közéletből ki kell küszöbölni a fasiszta mételyt, a népellenes szellemet, a faji és nemzeti gyűlöletet.

II.

1. A mezőgazdasági munkások és cselédek, a törpe- és kisbirtokosok, a magyar nép e legszámosabb és legszegényebb rétegének felemelésére, a magyar demokrácia alapjainak megszilárdítására a legrövidebb határidőn belül, a földigénylők közreműködésével, széles körű földreformot kell végrehajtani, mely sok százezer földnélküli és szegényparasztot tesz életképes kisgazdaság tulajdonosává.

2. A földreform céljaira igénybe kell venni a hazaárulók, a háborús bűnösök, a Volksbund-tagok,[4] a német hadseregben szolgáltak birtokait, és teljes egészükben minden felszereléssel együtt el kell kobozni.

3. El kell törölni a parasztságot kiszipolyozó Jurcsek-tervet[5], és fokozatosan szabaddá kell tenni a mezőgazdasági termékek piaci forgalmát. Olyan állat- és terményára-

[1] A kollektív felelősség elvét tükröző summás megállapítás. A német megszállás idején — idegen katonai segítséggel — hatalomra került nyilas adminisztráció — Ante Pavelic horvát és Jozef Tiso szlovák államával nem számolva — „hagyta el" utolsóként a hitleri Németország süllyedő hajóját.

[2] A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front 1944. december 2-án Szegeden alakult meg.

[3] 1945. január 4-én jelent meg az Ideiglenes Nemzeti Kormány 14/1945. és a 15/1945. sz. rendelete a közigazgatás újjászervezéséről és az állami alkalmazottak magatartását fölülvizsgáló igazoló bizottságok létrehozásáról. Ezt követte a népbíróságok felállítása, amit az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1945:VII. törvénycikkével szentesített. A népbíróságok feladata az volt, hogy „mindazok, akik a magyar népet ért történelmi katasztrófa okozói, illetve részesei voltak" bírósági úton nyerjék el méltó büntetésüket. 1945. február 26-án jelent meg az Ideiglenes Nemzeti Kormány 528/1945. sz. rendelete a fasiszta politikai és katonai jellegű szervezetek feloszlatásáról, amelynek értelmében 25 egyesületet és pártot — köztük a Magyar Élet Pártja, Magyar Megújulás Pártja, Nyilaskeresztes Párt, Magyar Országos Véderő Egylet, Turul Szövetség, Zsidókutató Intézet stb. — oszlattak fel, valamint az 530/1945. sz. rendelet, amely a fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermék beszolgáltatásáról és megsemmisítéséről intézkedett.

[4] A Volksbund der Deutschen in Ungarn, vagyis a Magyarországi Németek Népi Szövetsége 1938. november 26-án, Imrédy Béla miniszterelnöksége idején alakult meg. A szervezet élén Franz Basch népcsoportvezető állt. A Volksbund igyekezett a magyarországi németek feletti kizárólagos hatalmat megszervezni és a népcsoport-autonómiát megvalósítani.

[5] Az un. Jurcsek-féle beszolgáltatási rendszert 1942-ben léptették életbe. Jurcsek Béla a Közellátási Hivatal vezetője volt államtitkári rangban. A vonatkozó rendelet szerint a beszolgáltatási kötelezettség a szántóföld kataszteri tiszta jövedelmének minden aranykoronája után 50 kg. kenyérgabonával volt egyenlő. A beszolgáltatandó mennyiség 1/5–1/5 részét kenyérgabonában és zsírban, 3/5 részét pedig szabadon választott termékben teljesíthették az arra kötelezettek.

kat kell biztosítani, melyek jövedelmezővé teszik a mezőgazdasági termelést és előmozdítják a kisbirtokosok gazdasági megerősödését.

III.

1. Hazánk gazdasági önállóságának megszilárdítása és fokozása érdekében erőteljes ipar- és kereskedelemfejlesztő politikát kell folytatni. A fogyasztók millióit és az egész nemzetgazdaságot károsító, élősdi egykéz-vállalatokat meg kell szüntetni. A kartelleket és nagy bankokat állami ellenőrzés alá kell helyezni.

2. Állami tulajdonba kell venni a föld mélyének kincseit és azokat az iparvállalatokat, melyeknél a köz érdeke a nyerészkedés kiküszöbölését követeli meg: a villanytelepeket, a kőolajforrásokat, a bauxit-, a szén- és ércbányákat. Államosítani kell a biztosítást.

3. Hatásosan elő kell mozdítani a magánkezdeményezést és a magánvállalkozást az egész nép általános érdekeinek javára.

4. A háború által elpusztított lakóházakat, gyárakat, közlekedést egységes, központi terv alapján állami támogatás és irányítás mellett kell újjáépíteni.

5. Szakítani kell a háborús kormányok inflációs pénzügyi politikájával, mely a dolgozó népet sújtja. Biztosítani kell az államháztartás egyensúlyát és az értékálló pengőt. Az állami adópolitikának a jövedelmek progresszív megadóztatása és az adómentes létminimum elvét kell követnie. A nép vére és verejtéke árán szerzett hadinyereségeket el kell kobozni.

IV.

1. A munkásság évtizedes szociálpolitikai követeléseinek megvalósítására és helyzetének megjavítására törvényesen biztosítani kell a 8 órás munkanapot, az évenkénti fizetett szabadságot, a női és gyermekmunka messzemenő védelmét, a kollektív szerződéseket.

2. Vissza kell állítani a munkásbiztosítás teljes önkormányzatát és a biztosítás valamennyi ágát ki kell terjeszteni a mezőgazdasági munkásokra és cselédekre.

3. A jövő munkásnemzedék egészséges testi és szellemi fejlődésének biztosítására törvényes védelemben kell részesíteni a tanoncokat.

4. A munkanélküliség megelőzésére munkaalkalmakat kell teremteni, és a munkanélkülieket addig is állami segélyben kell részesíteni.

5. A német háború érdekében folytatott munkásellenes bérpolitikát meg kell szüntetni, és a béreket, a fizetéseket a drágaság arányában fel kell emelni.

6. El kell törölni mindazokat a törvényeket és rendeleteket, melyek a mezőgazdasági munkások szabad munkavállalását korlátozzák.

7. Törvényben kell biztosítani a sztrájkjogot, a munkások érdekeinek védelmét.

V.

1. Magyarország demokratikus átalakulása elválaszthatatlan a demokratikus külpolitikától. Ezért gyökeresen szakítanunk kell a német imperializmushoz igazodó külpolitikával, mely egy negyedszázad alatt két ízben sodorta az országot háborús vereségbe és nemzeti összeomlásba. Szakítanunk kell a magyar imperialista rögeszmével, Nagy-Magyarország reakciós ábrándjaival. Egyszer és mindenkorra szakítani kell azokkal a törekvésekkel, melyek a „magyarság vezető szerepének" ürügye alatt a Duna-medencében élő népek feletti uralomra irányultak, s melyeknek egyetlen eredménye, hogy Magyarország német gyarmattá, a magyar nép a németek szolganépévé vált. Gyökeresen szakítani kell a Szovjetunió-ellenes politikával, mely egyedül és kizárólag a magyar reakció népellenes politikájának folyamánya volt, romlásba döntötte az országot, ellenségünkké tette az egész haladó emberiséget s szöges ellentétben áll a magyar nemzeti érdekekkel.

2. Jószomszédi viszonyt és őszinte együttműködést kell teremteni az összes környező országokkal, mindenekelőtt az új Jugoszláviával és a demokratikus Csehszlovákiával, valamint Nagy-Britanniával és az Egyesült Államokkal és szoros barátságot a hatalmas Szovjetunióval, a népek szabadságának és függetlenségének védelmezőjével, mely segít bennünket a német iga lezárásában.

VI.

A német elnyomók és magyar cinkosaik elleni harcban, a fasiszta és feudális reakció szétzúzására és a demokratikus átalakulás biztosítására községenként és városonként a demokratikus pártok megbízottaiból és kipróbált Hitler-ellenes hazafiakból nemzeti bizottságokat kell teremteni. A nemzeti bizottságok a Magyar Függetlenségi Front helyi szervei, melyek egyesítik a demokratikus, hazafias erőket és vezetik a harcot a demokratikus, népi Magyarországért.

Az új magyar, demokratikus rend megszilárdítására és betetőzésére össze kell hívni az alkotmányozó nemzetgyűlést. Az egybehívandó nemzetgyűlésnek felelős a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front bizottságaira támaszkodó ideiglenes kormány, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front kormánya.[6]

A Magyar Kommunista Párt felhívja az összes demokratikus pártokat, szervezeteket és csoportokat, a Független Kisgazdapártot, a Szociáldemokrata Pártot, a Nemzeti Parasztpártot, a szakszervezeteket, a parasztszövetséget, a partizánosztagokat, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front bizottságait és tekintet nélkül pártállásra minden magyar hazafit, hogy foglaljanak állást e program mellett, melyet a

[6] Az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1944. december 21-én ült össze Debrecenben, és december 22-én megválasztotta az Ideiglenes Nemzeti Kormányt.

Kommunista Párt a magyar nép elé terjeszt, mint a nemzeti összefogás és a nemzeti megújhodás alapját.

Célunk: a haza megmentése! Harcba hívjuk a nemzetet e program megvalósításáért!

[Néplap, 1944. november 30.]

Figyeld meg!

A dokumentum kiket tart felelősnek és miért a háborúvesztésért, az ország pusztulásáért?

Hogyan minősíti az ország háborús szerepét, milyen következményeit látja s milyen következtetéseket von le ebből?

A program miben (mikben) jelöli meg a kilábalás lehetőségét (lehetőségeit)?

Mit mond a tervezet az állami és a magántulajdonról a mezőgazdaságban, bank- és ipari szektorban?

Írd össze, gyűjtsd össze!

A program milyen lépéseket ajánl a háború okozta súlyos helyzetből való kilábolásra

a) társadalompolitikai téren

b) a gazdaságpolitikában

c) a szociálpolitikát illetően.

Mi a tervezet külpolitikai koncepciója?

Készíts összeállítást!

Ez a program a társadalom melyik rétegének lehetett vonzó, melyik rétegeinek nem?

Információid szerint melyek voltak időtálló ígéretek, melyek csak az adott pillanatnyi helyzetnek szólók, később megváltozóak?

2.

A Keresztény Demokrata Néppártot Pálffy József gróf hívta életre 1944. október második felében Budapesten. A párt nem vett részt Szegeden a MNFF megalakításában, de Kerkai Jenő, a Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testületének (KALOT) egyik vezetője Miklós Béla miniszterelnöktől „engedélyt" szerzett a párt működéséhez. A KDNP zászlóbontásával egyidőben — 1945 januárjában — hozta nyilvánosságra programját, amit Kerkai Jenő és Ugrin József fogalmazott meg. Az MNFF pártjai, pontosabban a koalíció baloldala ellenezte a KDNP fellépését és akadályozta szervezeteinek kiépítését. 1945 tavaszán azonban még a katolikus egyház vezető körei sem döntöttek végérvényesen e párt támogatását illetően. 1945 tavaszán-nyarán a Barankovics István, illetve a Pálffy József vezette szárny ellentétei végül is pártszakadáshoz vezettek. Ezután Demokrata Néppárt néven külön-külön szerettek volna a politikai közéletbe bekapcsolódni, részt venni.

A KERESZTÉNY DEMOKRATA NÉPPÁRT PROGRAMJA

Az örök kereszténység ma időszerűbb és erősebb, mint valaha, éppen ezért lendületes odaadással részt akar venni az összeomlott magyar haza romjainak eltakarításában és az új ország felépítésének művében. Ezt a küzdelmes munkát mindenekelőtt az emberek belső lelkivilágának megújításával szolgálja, de ki akar állni a közélet síkjára is, hogy ott a demokratikus pártokkal vállvetve harcoljon minden politikai rémuralom és az osztályelnyomás teljes letöréséért. Tétovázni, várakozni nem szabad. Az indulást sürgeti az új idők parancsszava.

A katolikus pártmozgalom Keresztény Demokrata Néppárt néven még Budapesten csatlakozott a demokratikus országos pártok titkos szövetségéhez, a Magyar Fronthoz[1]: 1945. január 21-én pedig Szegeden kibontja az elinduló szervezkedés lobogóját. Előzőleg a párt délalföldi bizottságának tagjai a Székesegyház épületében reménykedő és elszánt lélekkel kérik a Magyarok Nagyasszonyának oltalmát.

A Néppárt megdönthetetlen világnézeti alapokra épít: Isten, Krisztus hódító elismerése, az Egyház megbecsülése; ebből következik az ember méltóságának tisztelete, a munka és munkás értékelése, a magántulajdon védelme, a családi élet szentsége, az otthon szeretete és a haza szolgálata.

A Néppárt zászlajára írta:

1. Demokratikus politikát, amelyben a nép minden fia fokozottan bekapcsolódhatik saját sorsának és a közügyeknek intézésébe. Ezért szükséges az egyesülési, gyülekezési, szólás- és sajtószabadság; továbbá az általános, egyenlő és titkos választójog

---

[1] 1944 május második felében a Békepárt (ez volt a kommunista párt fedőneve), a Szociáldemokrata Párt, a Független Kisgazdapárt és a legitimista Kettős Kereszt Vérszövetség, valamint néhány polgári politikus részvételével megalakult a Magyar Front, az antifasiszta nemzeti ellenállás politikai vezető szerve. A megalakulást és a programot előkészítő tanácskozásokon részt vett — Pallavicini György őrgróf közvetítésével — Pálffy József, a Keresztény Demokrata Néppárt későbbi alapítója is.

megvalósítása, nemkülönben a tökéletes személy- és vagyonbiztonság elérése. Ezeknek az örök emberi jogoknak az egész ország számára való biztosítása és további védelme céljából lelkiismeretünk parancsa szerint sürgősen fel kell állítani az ütőképes Nemzeti Hadsereget.

A Néppárt tehát szembehelyezkedik minden olyan politikai irányzattal, mely a nép sorsát szabadságellenes módon a nép nélkül vagy népellenesen szándékozik intézni; de elítéli a szabadságot is, mely a társadalmi élet alaptörvényeinek rombolását megengedettnek tartja.

2. Gazdasági reformot, mely mindenekelőtt a mélyreható és gyorsütemű földreformot jelenti. Ennek során főcél legyen, hogy minél több magyar ember váljék a nemzet önálló életképes birtokos tagjává főként telepítés által. Továbbá a házhelyhez, családikerthez juttatás és a földbérlő szövetkezetek, mint a tömeges telepítés egyik elősegítő eszköze minden módon szorgalmazandó. Azonban a régi és az új önálló gazdák számára egyaránt biztosítani kell a mezőgazdaság jövedelmezőségét olcsó hitelellátás, gépek beszerzése, valamint külföldi és belső piaci lehetőségek előteremtése, a mezőgazdaság iparosítása és a Kertmagyarországkiépítése útján.[2] A mezőgazdaság életképessége és versenybírása attól függ, hogy milyen mértékben valósítjuk meg az agrárréteg tervszerű szakképzését.

Az ipari munkásság, a kisipar, a magán- és közalkalmazottak s általában a városi lakosság vásárlóképességét fokozni kell az általános bér- és fizetésrendezés, főként az egységes családi bér bevezetése és a népbiztosítás kiterjesztése által. A termelésben és kereskedelemben a szabad kezdeményezés hathatós felkarolása mellett a valódi népi szövetkezetek kialakulása is előremozdítandó.

A Néppárt elítéli az olyan földbirtokreformot, mely a nép igazi érdeke helyett a politikai szemfényvesztést szolgálja, mint az a múltban több ízben megtörtént; az egyházi földreformnál pedig a katolikus népi intézmények, mint például kórházak, tanítóképzők, szemináriumok stb. javára követeljük az állam közbejöttével a komoly kártalanítást.

3. Szakmai önkormányzatot s általában az időszerű, hagyományos magyar önkormányzatok előmozdítását, de mindig a szabadság szellemében, hogy a belépés szabad elhatározástól függjön és a vezetőséget a tagok titkosan választhassák.

A Néppárt tehát szembefordul az önkormányzatok életében egy letűnt világból visszakísértő ijesztgetés minden módszerével a toborzás terén, és elítéli az önkormányzati vezetők felülről jövő diktatórikus erőszakolását.

---

[2] A jelszó eredetileg még az 1930-as évekből, Németh Lászlótól származott. Olyan önálló, belterjes, gépesített paraszti kisgazdaságok megteremtését szorgalmazta, amelyek a gyümölcs, a zöldség, a friss főzelék, az ipari növények és a takarmány termelésére és az istállózó állattenyésztésre helyezik a hangsúlyt. E korszerűbb gazdálkodás lényegét — dán és finn példákra hivatkozva — Somogyi Imre fejtette ki részletesebben a „Kertmagyarország felé" című művében 1942-ben. 1945 után a Nemzeti Parasztpárt programjának is egyik sarkalatos követelése volt a belterjes mezőgazdaság megvalósítása.

4. Magyar műveltséget az iskolákban és az iskolán kívüli népművelésben, hogy a népi lélek sajátos törvényei alapul vétessenek egész nevelési rendszerünkben, s így idegen nagynépek varázslata még egyszer el ne sorvaszthassa nemzeti lelkünket. Ezért is fontosnak tartja a Néppárt, hogy főként a fiatal tanítók és papok nyomasztó anyagi gondoktól mentesen fektethessék erejüket a népnevelés nagy munkájába.

Iskolai nevelésünk helyes alapirányát az egyetemes európai kultúra és a sajátos magyar műveltség kereszténységtől megszentelt együttesében látjuk. A tanításhoz és neveléshez szükséges elmélyülés biztosítására távol akarjuk tartani az iskolák falától a pártpolitikai küzdelmek zaját, jóllehet meggyőződésünk szerint magának a politikai demokráciának valóra váltása az emberformáló nevelés műve.

5. Krisztusi alapokon, mely örök ugyan, de mindig modern, mert az emberi együttélés változhatatlan alaptörvényeit jelenti: vagyis a felebaráti szeretet törvényét és annak kezdőfokát, az igazságot minden emberre kiterjesztve nemzetiségre, vallásra és fajra való tekintet nélkül. Ezért szükséges a vallást nemcsak magánügynek, hanem fontos közügynek is tekinteni és teljes szabadságát, de leginkább nevelői tevékenységének hathatós támogatását biztosítani. Ezen az alapon tartjuk elérhetőnek az elmúlt idők keserű tapasztalatai után egy olyan vezető réteg kinevelését, mely a nép áldozatos szolgálatát élethivatásnak fogja tekinteni s a munkateljesítményben jó példával járván elől, megtanulja őszintén becsülni a dolgozó embert.

Visszaállítandó a családi élet szentsége, mert csak ilyen forrásból fakadhat a társadalom valódi megújulása.

A Néppárt Krisztus nevében harcol mindenfajta elnyomó osztályuralom ellen, hogy az emberek Isten előtti egyenlősége minél inkább megvalósuljon a társadalmi életben, és igyekszik a gyűlölet érzését kiküszöbölni s helyébe a békés alkotás szellemét diadalra segíteni.

Kibontotta a Néppárt a három színű lobogót! Rajta a Magyarok Nagyasszonya előtt az országot felajánló Szent István király halhatatlan alakja ragyog. Ez a fény mutatja az utat újjáéledő Nemzeti Hadseregünknek és a Néppárt tömegeinek a független Magyarország felé, mely a környező népekkel békésen együttműködve teljesíti történelmi küldetését.

Kelt Szegeden, Árpádházi Szent Margit ünnepén.

[Indul a KALOT. Felelős kiadó: Ugrin József. Debrecen, 1945. 6. old.]

Figyeld meg! Milyen elvi alapokon állt a Keresztény Demokrata Néppárt?

Mit tartott a program a gazdasági átalakulás és talpraállás alapvető kérdésének?

Miben látja a program az iskolai nevelés jelentőségét, s miben jelöli ki főbb szempontjait?

Készíts összeállítást a Keresztény Demokrata Néppárt programja fő politikai szempontjairól!

Kiknek lehetett kielégítő és vonzó ez a program a korabeli Magyarországon?

3.

1944 végén a kisgazdapárt is újra talpra állt a Tiszántúlon. A párt országos újjászervezése azonban csak Budapest felszabadulása után (1945. február 13.) bontakozott ki. Ennek ellenére az FKGP néhány hónapon belül a legnagyobb párttá vált. A párton belül alapjában véve három politikai csoportosulás körvonalazódott. A legerősebb és legszervezettebb csoportot a Nagy Ferenc — Kovács Béla — Varga Béla vezetése alatt álló centrum alkotta, amelynek elképzelésében egy paraszti-polgári demokrácia megvalósítása élt.

A kisgazdapárt 1943-as programja, amely csak általános demokratikus feladatokat fogalmazott meg, 1945 elejére túlhaladottá vált. Így merült fel 1945-ben az új pártprogram kidolgozásának az igénye. A centrumban elhelyezkedő, illetőleg annak a politikájához közel álló fiatal értelmiségiek 1945 februárjában–márciusában — a pártvezetők megbízásából — több programtervezetet is kidolgoztak, de ezek nem kerültek elfogadásra és nyilvánosságra.

A párt programjának tekinthető dokumentum elkészítése Nagy Ferenc nevéhez fűződik, amit az országos főtitkár 1945 tavaszán publikált a „Mit kell tudni a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Pártról?" című kiadványban. Ebben Nagy Ferenc — a programon kívül — még tájékoztatást nyújt az FKGP felszabadulás előtti politikájáról, valamint a háború után újjáalakult szervezetek működéséről, a legfontosabbnak és a legsürgősebbnek tartott teendőkről és a pártvezetők tevékenységéről is.

A FÜGGETLEN KISGAZDA-, FÖLDMUNKÁS- ÉS POLGÁRI PÁRT PROGRAMJA

Mit tart a párt az első teendőinek a magyar élet alapjainak megteremtésénél?

Tennivalóinkat bizonyos mértékig parancsolóan írja elő a mai helyzet. A régi ország összeomlott. Politikai helyzetünk gyökeresen megváltozott. Gazdasági életünket történelmünk során most érte a legnagyobb csapás. A megmaradt magyarság az ország romjai fölött áll. Ilyen körülmények között első feladatunk a rend teljes helyreállítása. Azután gondoskodni kell a nemzet legelemibb életfeltételeiről, tehát meg kell teremtenünk gazdasági életünk új alapjait, meg kell indítani a termelőmunkát, hogy kenyere és munkája legyen a haza minden dolgozó fiának. Ha a rend, kenyér és munka biztosítva lesz, valójában csak akkor gondolhatunk a nemzet politikai életének meghatározására, az új társadalmi formák s a részletkérdések kidolgozására és megvalósítására.

Mit tart a párt a közrend előfeltételének?

Bátran és határozottan tudomására kell hozni a társadalom minden tagjának, hogy sem a demokrácia megszületése, sem a múltban szerzett érdemek nem jogosítanak senkit fel törvénytelen előnyök megszerzésére, éppen úgy, mint ahogy nem jogosítanak fel senkit basáskodásra és mások felett való uralkodásra azok a példaadások sem, amelyek az elmúlt idők szörnyű diktatúrás rémuralmából előttünk állanak. A demokrácia nem arra való, hogy az elemi kötelességteljesítést külön jutalmazza, vagy hogy felmentést adjon a hozzáértés alól a közszereplésben. A szabadság nem jelenti azt, hogy egyeseknek, az elszántabbaknak vagy felelőtlenebbeknek mindent szabad másokkal szemben alkalmazni, hanem éppen azt jelenti, hogy mindenkinek a szabadságát biztosítani kell az egyesek erőszakosságaival szemben, A magyar nép egyaránt szereti a rendet és a szabadságot. A közhatóságoknak szigorúan kell ügyelni arra, hogy ezt a rendet senki meg ne bontsa s a szabadságot senki anarchiává ne változtathassa. Szabad világban több felelősséget kell követelni a közhatalom végrehajtóitól, mint a reakció uralmának idején.

Mi az alapja a gazdasági élet újjászervezésének?

Elsősorban a magyar nép munkaszeretete és áldozatvállalása, majd pedig a termelés alapját képező javak és eszközök okszerű felhasználása. Vigyázni kell arra, hogy a magyar nép munkakészségét ezekben a szörnyű nehéz időkben semmiféle káros befolyás meg ne rontsa. Azután okosan kell felhasználni a termeléshez még rendelkezésre álló eszközöket. Tulajdonilag közelebb kell vinni a dolgozó embert az egyéb termelési tényezőkhöz. Így a dolgozó kisemberek tulajdonába kell adni a földet és nagyobb befolyást kell biztosítani a munkásnak is a maga termelő területére. Meg kell teremteni a gazdasági demokráciát. A termelési tényezőkkel való szigorú gazdálkodás azt is jelentheti, hogy akinek a munkaterületén a munkalehetősége megszűnt, olyan területen kell folytatni munkáját, amelytől eddig távol volt, s amelytől eddig hagyományok és társadalmi előítéletek választották el. Ez világosan azt jelenti, hogy testi munkát kell végezni sokaknak azok közül is, akik eddig csak a szellemi munka területén tevékenykedtek.

Milyen földreformot kíván a Független Kisgazdapárt?

A párt a földreformot a szükséges nagy reformok első állomásának tekinti. Minden nagy újítást úgy kell megvalósítani, hogy késői nemzedékek se kárhoztassák az újítások megvalósítóit. Ezért kell a földreformot is a lehető legtökéletesebben megoldani. Össze kell egyeztetni a radikális megoldást az ésszerű megoldással.

Fel kell használni a földreform céljaira minden 100 holdon felüli úribirtokot és minden 200 holdon felüli parasztbirtokot, valamint a vállalatok és közületek összes birtokát éppen úgy, mint az egyházaknak a 100 hold javadalmi föld feletti részét. El

kell kobozni és a földreform céljaira kell fordítani a háborús bűnösök, nyilasvezérek, volksbundisták és egyéb hazaárulók összes birtokát. Így a földreform céljaira kell fordítani kártérítés nélkül Albrecht és József főhercegeknek, Festetich grófnak a nagybirtokait éppen úgy, mint a Kunder-, Jurcsek- és Marton Béla-féle középbirtokosok földjeit.[1]

Az így igénybe vett földekből ki kell elégíteni a törpebirtokosokat, a mezőgazdasági munkásokat, gazdasági cselédeket és kisbérlőket. A birtoktulajdonosok számára olyan kártérítést kell adni, hogy a kisebb birtokosok többet kapjanak holdonként, mint a nagybirtokosok. A kulturális vagy jótékony célú alapítványi birtokoknak azt a részét, amely a megjelölt célra feltétlenül szükséges, úgy kell kártalanítani, vagy az évi jövedelmet úgy kell biztosítani, hogy a széles népi rétegeket szolgáló intézmények továbbra is fennmaradhassanak.

A párt a közben megjelent földreformrendelet munkájában részt vett, részt vesz annak végrehajtásában és részt fog venni — igen erőteljesen — a mezőgazdasági termelés megszervezésében is.

Milyen fejlődést kíván a Párt a parasztságnak?

Országos kormányzati programmá kell tenni a mezőgazdasági kisüzemeknek, a kis- és törpebirtokosoknak, kiskertészeknek — mint a nemzet ősi és örökkévaló megingathatatlan létalapjának — legelső termelési ággá való fejlesztését. Arra kell törekednie az országvezetésnek, hogy a magyar földművelés minél előbb elérje a fejlettebb mezőgazdasági államok parasztságának termelési, kulturális és életmódbeli színvonalát. Az ország újjáépítésére fordítandó áldozatok mellett elsősorban a lehetőség legmagasabb mértékéig kell áldozni a magyar élet igazi alapjának, a földművelésnek a felemelésére. Ugyanakkor a megmaradó mezőgazdasági munkásság keresetlehetőségét és általános létfeltételeit az ipari munkásságéval teljesen azonos szintre kell emelni.[2]

Milyen legyen a köztisztviselők életviszonya?

Az egyszerűbbé tett közszolgálatban kevesebb tisztviselőre lesz szüksége. A megmaradó tisztviselőket azonban az eddiginél magasabb javadalmazásban kell részesíteni. Magyarország a világ népei közt lakossága foglalkozását tekintve, a mezőgazdaságban 11. helyen, az iparban 19. helyen, a kereskedelemben 20. helyen, közalkalmazottak tekintetében azonban a 4. helyen állott a világon. Ez az állapot tovább fenn

[1] Ebben a kérdésben tehát Nagy Ferenc lényegében magáévá tette a parasztpárt és a kommunista párt álláspontját.

[2] A program ezután a következő kérdéseket tárgyalja: Hogyan kell népi alapon rendezni a gazdaságpolitikát?; Miképpen kívánja a párt szabályozni a parasztság szabadidejét?; Az életlehetőségek átmeneti rádolgozásánál mi a párt törekvése?; Hogyan kell az érdekképviseleteket átszervezni?; Mi a célja a pártnak a szövetkezetekkel?; Hogyan kell rendezni az adózást?; Milyen szociális intézkedéseket kíván a párt?; Milyen egészségügyi gondozást kíván a népnek a párt? Milyen legyen az új közoktatás?; Hogyan kívánja a párt emelni a foglalkozás szerinti szakképzést?; Milyen támogatást kíván a párt az ipari munkásságnak?; Mit kíván a párt az iparosoknak és kereskedőknek?; Hogyan kell újjászervezni a közhivatali életet?

nem tartható. Természetes, hogy ilyen körülmények között az oktalanul felduzzasztott tisztviselőréteg csak alacsony életszinten tudta eltartani az ország. A rosszul fizetett tisztviselőnek kisebb a felelősségérzete, s az ilyen tisztviselői társadalomban könnyen felütheti fejét a korrupció. Tehát nemcsak a megmaradó tisztviselők értékes munkájának méltó jutalmazása, de az ország közrendjének és tiszta erkölcsének érdekében is gondatlanabb életet kell biztosítani a tisztviselőnek, mint eddig. Meg kell valósítani a tisztviselők szolgálati pragmatikáját, s a felelős munkát végző tisztviselőt függetlenné kell tenni politikai elhatározásában hivatalától és feletteseitől.

Mit várhat a szabad értelmiség a Párt programjának megvalósulásától?

A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt programjának megvalósulása a magyar társadalom minden rétege számára olyan életmódbeli emelkedést és függetlenséget jelent, amely mellett a szabad értelmiség megélhetése s életszínvonalának fejlődése a legteljesebb mértékben biztosítható. A nyomorúságból és kiszolgáltatottságból kiemelkedett, kultúrára és szórakozásra váró dolgozó rétegek magas életszínvonalat tudnak biztosítani az értelmiségi foglalkozások bármelyik ágazatában elhelyezkedett embernek. A falu népének gazdasági megerősödése magával hozza a határrendezésre, az építkezésre, a fokozottabb egészségápolásra, a civilizáció, a kultúra és művészet értékeinek és eredményeinek felhasználására és élvezetére való törekvést. A szabad értelmiségi pályák felvirágzása az ilyen népi emelkedés nyomában egészen természetes, viszont a magyar értelmiségi rétegeknek a múltbeli politikai helyezkedése nem mindig szolgálta ezt a népi emelkedést. A fejlődés igazi útját követve, a magyar értelmiségnek józan érdeke, hogy elősegítse a népi emelkedés útját és megtalálja azokat a feladatokat, amelyek ebből az ő számára adódnak.

Milyen magyar hadsereget kíván a Független Kisgazdapárt?

Bár nyilvánvaló, hogy az európai háború örök tűzfészkének, Németországnak a legyőzése után hosszú ideig nem lesz háború, a hadseregszervezésre mégis gondolnunk kell. Először is gyors program alapján meg kell szervezni a németek elleni háború céljaira az új magyar honvédséget, s azt mielőbb harcba kell vetnünk, de gondolnunk kell a békeidők hadseregének felállítására is. Az új magyar hadseregnek valóban népi hadseregnek kell lenni. Nem szabad válaszfalakat építeni a hadsereg és a nép közé. Meg kell szüntetni a tisztikarnak a polgári társadalomtól való elnevelését, és éppen ezért meg kell szűnni az előzetes tisztképzésnek. Mindenkinek honvédként kell bevonulnia a hadseregbe, és azután az arravalóság alapján, az iskolai végzettségre való tekintet nélkül kell kiválasztani a leendő tiszteket. A karpaszományossági jogot el kell törölni. Katonatisztek és katonák számára el kell tiltani a politikával való foglalkozást. Háborúban és békében egyaránt el kell törülni a tiszti étkezdét, s meg kell szűntetni a feljebbvalókkal szemben való megalázkodás kötelességét. Intézményesen biztosítani kell az alárendeltek panaszjogát.

Milyen kormányformát kíván a Független Kisgazdapárt?

A Párt 15 éves múltjához hűen[3], az alkotmányos népképviseleti alapon álló, demokratikus kormányforma alapján áll. A törvényeket titkos választással, szabadon választott képviselőház hozza, s azokat felelős minisztérium hajtja végre. Az államélet legfőbb alapja az állampolgár. Az állampolgársági öntudat emelésére s az állampolgári jogok biztosítására mindent el kell követni. Magyarország szabadságának és teljes függetlenségének legfőbb biztosítéka a mindenkitől független, öntudatos állampolgár. Az állampolgári öntudatra s jogainak önálló és befolyásmentes gyakorlására rá kell nevelni minden magyar dolgozót, s e jogok gyakorlásának tanítását az elemi oktatástól fogva kötelezővé kell tenni. A demokrácia a Független Kisgazdapárt értelmezésében azt jelenti, hogy mindenkinek tökéletes szabadsága van mindaddig, amíg másoknak, egyeseknek vagy a nemzet egyetemének szabadságát nem sérti. De jelenti azt is, hogy a többség dönt, s a kisebbség köteles magát alávetni a többség döntésének. Így a nép többsége szab törvényeket a kisebbségnek, nem mint eddig az áldemokráciában, hogy a kisebbség kényszerítette rá a maga törvényeit a többségre. A demokrácia a Független Kisgazdapárt megfogalmazásában szemben áll minden erőszakkal és diktatúrás törekvéssel vagy annak bármilyen megnyilvánulási módjával.

Mi a Párt álláspontja a szabadságjogok tekintetében?

A Független Kisgazdapárt a magyar nemzet létfeltételének tekinti a személyes szabadság, vallásszabadság, törvény előtti egyenlőség, a háborús következmények megszűnése után a gazdasági szabadság, valamint a politikai szabadságjogok, a sajtószabadság, egyesülési és gyülekezési szabadság és az általános és titkos választójog feltétlen biztosítását.

Milyen választójogot kíván a Párt?

A Független Kisgazdapárt 15 éves küzdelmének sarkpontja volt az általános titkos választójog. Most, midőn a megvalósítás akadályai megszűntek, azt kívánja a Párt, hogy minden 21 évet betöltött férfinak és nőnek választói jogot kell adni. A választhatóság korhatárát 24 évben tartjuk megállapítandónak. A választásnak titkosnak kell lenni, s a választás titkosságának és tisztaságának megsértése a legszigorúbban büntetett bűncselekménynek számítson.

A magyar nép életérdekeinek olyan külpolitikai irány felel meg, amely biztosítja Magyarország függetlenségét, nemzeti jellegének megtartását, szabad, kulturális és

[3] 1930. október 12-én Békés községben 11 vármegye küldöttei népgyűlésen hozták az ország tudomására a párt megalakulását az ipartámogató gazdaságpolitikával elégedetlen középbirtokos csoport (Gaál Gaszton és hívei) és Szíjj Bálint, további Tildy Zoltán és Nagy Ferenc vezette kisgazdák egyesüléséből. A párt jelentős hatást gyakorolt a gazdasági válság következtében ellenzékivé váló magyar falvakra.

gazdasági fejlődését, valamint a tartós békét. Evégből külpolitikánkat új alapokra kell fektetni. Örökre le kell számolnunk a német orientációval, s őszintén és fenntartás nélkül a demokráciák felé kell fordulnunk. Meg kell szereznünk a demokráciák, elsősorban a bennünket felszabadító Szovjetunió, továbbá a szomszéd népek, az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország jóindulatát és bizalmát, s biztosítani kell e népekkel és államokkal a jövőbeli, a békés baráti együttműködést.

[Mit kell tudni a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Pártról?
Írta: Nagy Ferenc kisgazda, a párt országos főtitkára. Budapest, 1945. 13–23. 1.]

Figyeld meg! Hogyan értelmezi és miben látja a demokráciát ez a program?

Milyen földreformot és paraszti fejlődést kívánt a Független Kisgazdapárt?

Milyen kérdésekkel foglalkozott bővebben ez a program?

Miben és hogyan látja a demokrácia biztosítékát ez a program?

Következtess! Miért hangsúlyozhatta ez a program a korábban szerzett érdekekkel való visszaélés elleni fellépés fontosságát?

Vajon miért foglalkozott ez a tervezet részletesen a köztisztviselőkkel és a hadsereg kérdésével?

Írd össze, gyűjtsd össze a pártnak a parasztságra és a paraszti gondolkodásra vonatkozó nézeteit!

Készíts összeállítást! Az olvasott forrásrészlet alapján miben látod a Független Kisgazdapárt belpolitikai koncepciójának a lényegét?

Mi volt a párt alapvető külpolitikai célkitűzése?

4.

A történelmi „szegedi kézfogó" ötödik résztvevője a Polgári Demokrata Párt volt. A PDP fellépésekor két központ — Debrecen és Budapest — körül gyülekezett a tagság. A párt nem általában a polgárságot, hanem annak „haladó" részét akarta maga mögé felsorakoztatni. A párt elnöke 1945 áprilisában gróf Teleki Géza lett, majd néhány hónap múlva Szent-Iványi Sándor unitárius püspök váltotta fel őt az elnöki székben. A PDP 50–60.000 fős tagságával nem tudott igazán országos párttá válni.

A PDP programjának kidolgozását — Bródy Ernő javaslatára — a „budapestiek" kezdeményezték. 1945 áprilisában készült el egy programvázlat, amelyet a párt vezetői kiegészítették saját javaslataikkal, s a végleges formába öntést Horváth Barna szegedi jogászprofesszorra bízták, aki május végén készült el a szövegezéssel. Ekkorra viszont a PDP — az MKP kezdeményezésére — kívül került a koalíció és a függetlenségi front keretein.

A POLGÁRI DEMOKRATA PÁRT PROGRAMJA

A Polgári Demokrata Párt a nagy francia forradalom vívmányában, az Emberi Jogok Deklarációjában[1] ismeri fel azt az alapgondolatot, amelyből kiindulva politikájával legtöbbet használhat a demokratikus magyar pártok együttműködésének. Ezekben a szabadságjogokban — amilyen a létjog, személyes szabadság joga, a vélemény- és sajtószabadság, a vallás- és lelkiismereti szabadság, a levéltitok joga, a becsület joga, a házjog, a vagyonbiztonság joga, az iparforgalom szabadsága és a nemzetiségi jog —, amelyek az embert már annál fogva megilletik, hogy embernek született, kell látnunk azt a közös tövet, azt az ideológiai gyökeret, amelyből a polgári forradalom és az ipari munkásforradalom egyaránt kisarjadt és azt a hidat, amely még ma is közös nevezőre hozza az összes demokratikus pártokat: a polgári, a munkás- és a parasztdemokráciát. Pártunk törhetetlenül a „szabad föld, szabad ember, szabad gondolat" lobogója mellé sorakozik.

A szabadság értelme

A szabadság értelme azonban az emberi jogok deklarációja óta megváltozott. Többé nem azt jelenti, hogy az egyén — társaira tekintet nélkül — azt teszi, amit akar. A szabadság mindazt jelenti, ami lehetővé teszi, hogy teljes életet élhessünk: azaz kibontakoztathassuk a bennünk szunnyadó összes energiákat és képességeket.

---

[1] A francia polgári forradalom Alkotmányozó Nemzetgyűlése 1789. augusztus 20–21-én fogadta el „Az ember és a polgár jogainak nyilatkozatát". A nyilatkozat az emberi jogokat olyan természetes, velük született és elidegeníthetetlen jogokként fogta fel, amelyek a társadalmi szerződésből fakadnak és ezeket az állam sem korlátozhatja. A francia forradalmat követően a demokratikus államok alkotmányaiban: a bevezetőben, vagy a tételes jogi rendelkezések formájában fogalmazódnak meg, ezek az alapjogok.

A politikai kérdések helyes megoldása attól függ, vajon az adott esetben a beavatkozás, vagy a be nem avatkozás mozdítja-e elő inkább az így értelmezett szabadságot. A pártunk felfogása szerint helyes megoldást az alábbi részletes program tartalmazza.

Alkotmány

A Polgári Demokrata Párt követeli az alapvető szabadságjogoknak írott alkotmánytörvénybe foglalását. Egyúttal követeli alkotmányunknak végleges és szabatos formulázását.

Pártunk a parlamentarizmus, a pártrendszer, a népképviseleti kormányzat mellett foglal állást. A választójog kérdésében az arányos képviselet mellett száll síkra, hogy minden jelentősebb csoport képviseletet kapjon a parlamentben. Követeli a választókerületek arányosítását; a szavazók és a mandátumok száma közötti aránytalanság megszűntetését és a választási költségeknek az államra hárítását, a tehetősebb jelölt előnyének kiküszöbölése érdekében. Követeli az aktív és passzív választójog tekintetében a korhatár leszállítását, a nők teljes egyenjogúsítását, a titkosság biztosítását.

Pártunk gyakorlati okokból a második kamara megszervezését kívánja, a közvetlen választás rendszere alapján. A második kamara feladata az, hogy a törvényhozásban a szakszerűség szempontjait érvényesítse.

Pártunk követeli a referendum intézmények meghonosítását, vagyis azt, hogy nagy fontosságú kérdéseket népszavazás alá lehessen bocsátani.

Ezzel az intézménnyel a közvetlen demokrácia elvét is érvényre juttatni kívánjuk a képviseleti, tehát közvetett demokráciában. Felismerve már most, hogy a közvetlen demokrácia nagyhatású módszerre tett szert újabban a közvélemény-kutatásban — amely nagy pontossággal képes a különféle politikai csoportok számarányát bármikor ellenőrizhető „naponkénti népszavazások" útján megállapítani —, a Polgári Demokrata Párt követeli a Közvéleménykutató Intézet mielőbbi felállítását. Ennek működése előreláthatóan közelebb hozná egymáshoz a közvetlen és közvetett demokráciát, vagyis arra vezetne, hogy a népképviselet valóban hű tükre legyen a közvéleménynek. A közvélemény-kutatás alkalmas eszköznek látszik arra, hogy a nép jogainak gyakorlását és kötelességeinek teljesítését megszokja. Ehhez csatlakozóan követeljük majd az iniciatíva intézményének meghonosítását, vagyis azt, hogy a nép — a választópolgárok bizonyos csoportja — a törvényalkotást kezdeményezhesse.

Pártunk elvi követelése a vármegye depolitizálása és ennek folyamányaképpen a közösségi önkormányzat legszélesebb körű kiépítése, a községnek mint a területi autonómia elemi forrásának a közigazgatás fő tényezőjévé emelése. A községet felruházni kívánjuk a nép-iniciatíva és a referendum jogával.

Elítéli pártunk a kerettörvényhozást és a rendeletek útján való kormányzást. Amennyiben ez utóbbit egészen kiküszöbölni nem lehet, a parlamentet kell abba a helyzetbe hozni, hogy hatékonyan ellenőrizhesse a kibocsátandó rendeleteket. Evégből állandó bizottságot kell felállítani, amely a kibocsátandó rendeleteket vizsgálat tárgyává teszi, s ha aggályosat talál, azonnal a parlament elé viszi, amely annak sorsa felől dönt.

Avégből, hogy a törvényhozás a maga tagjait behatóbban foglalkoztassa, a Polgári Demokrata Párt magáévá teszi azt az elgondolást, hogy az egyes tárcák mellett a miniszter körül képviselőkből álló tanácsadó szerv létesüljön. A párt ettől azt várja, hogy ellensúlyozza a bürokráciát, figyelje és ellenőrizze annak működését, és a törvényjavaslatok előkészítésében közreműködjék. A tanácsba a pártok számarányuk szerint jelölnének képviselőket.

Magáévá teszi pártunk azt a további elgondolást is, hogy Állandó Parlamenti Bizottság állítandó fel, amely vizsgálat és jelentés tárgyává teszi az egyes képviselők, és a parlamenten kívül álló tényezők javaslatait. Ez az intézmény értékes adatgyűjtést, fontos szociális kérdések beható megvitatását eredményezi, és életszerűbbé teszi a parlament munkáját.

Követeli pártunk az összeférhetetlenségi kérdés szabályozását mind a törvényhozás, mind a törvényhatósági önkormányzatok, mind a községi képviselő-testületek tagjaira, valamint a közhivatalnokokra nézve, és a közélet tisztaságának feltétlen biztosítását.

Követeli az elmúlt huszonöt év alatt alkotott törvények revízióját és a demokrácia elveivel ellenkező törvények hatályon kívül helyezését.

Követeli a hatalmak megoszlásának intézményes biztosítását egyfelől az alkotmánybíráskodás és a közigazgatási bíráskodás kiépítése útján, másfelől a joggal való visszaélés (abus de droit) jogintézményének különösen a szabadságjogok gyakorlása és a hivatali hatalommal való visszaélés esetkörére való alkalmazása által.

Követeli a nők teljes egyenjogúsítását mind a közoktatás, mind a közhivatal-viselés, mind a családjog, mind pedig a munka- és vagyonjog területén.[2]

Gazdasági (termelési) politika

Gazdasági (termelési) politikánk van hivatva arra, hogy az alapvető emberjogok közül a vagyonbiztonság jogát és az iparforgalom szabadságát konkrét, eleven tartalommal töltse ki. A Roosevelt-féle négy szabadság közül pedig a nélkülözéstől való szabadságot (freedom from want) van hivatva biztosítani.

Szükség van a földreform következtében keletkező földmunkás-szövetkezetek és mezőgazdasági iparüzemek termeléspolitikai irányítására megfelelő számú szak-

[2] A program ezután külön-külön fejezetben részletezi a PDP-nek a bíráskodással, a közigazgatás újjászervezésével, a közegészség és népjóléttel, a vallás és nevelésüggyel, valamint a pénzüggyel kapcsolatos felfogását és jövőbeni elképzeléseit.

ember alkalmazására, a mezőgazdasági kísérletügy intézményes kifejlesztésére s a földreformmal kapcsolatos hitelproblémák, valamint a felszerelés kérdésének megoldására.

Az iparforgalom szabadsága érdekében követeli pártunk a tisztán egyes érdekeltségek magánhasznát szolgáló egyedáruságok lebontását, iparfejlesztési politikánk revízióját, amelyet sok esetben egyoldalú presztizsszempontok vagy éppen álnacionalista jelszavak diktáltak; követeli a telephelyek jobb kihasználását, az ország természeti erőinek céltudatos és a termelési rendszer egészébe illő kiaknázását; a kartellek és a trösztök törvényes szabályozását és bírói ellenőrzését, a bankok kezében összpontosuló gazdasági hatalomnak mérséklését és a társadalmi jólét szolgálatába állítását.

Követeli az egymásra utalt népek közötti gazdasági és politikai válaszfalak minél sürgetőbb lebontását.

Kívánatosnak tartja pártunk az iparszabadság jelenlegi túlzott korlátozásának lebontását vagy jelentős enyhítését; a gyáripari település kérdésének az iparfejlesztési kedvezmények biztosítása útján történő kedvező irányítását, szakértő szerv meghallgatása után; manufakturális középipar létesítésének előmozdítását a vidéki városi központok iparosítása érdekében, hogy ez a fejlődés biztosítsa a mezőgazdaságból kiszoruló munkástömegek foglalkoztatását és életszínvonalának emelését; az intenzív feldolgozó ipari ágak meghonosítását, a szaktudás fejlesztésének, propagandával, iparfejlesztési kedvezményekkel és hitelpolitikával; a mezőgazdasági feldolgozó ipar modern ágainak meghonosítását, az ez irányú külföldi kezdeményezések és gyakorlat nyilvántartását, ismertetését, propagandáját, belföldi ilyen irányú szabadalmak értékesítésének előmozdítását; a kézműipari képesítés revízióját, a mestervizsga-rendszer revízióját és antiszociális hatásainak enyhítését, a kézműipari alkalmazottak önállósulásának elősegítését; a képesített iparok hatáskörének elhatárolásánál szabadabb felfogás érvényesítését, a kereskedelmi és iparkamarák, valamint az ipartestületek reformját; a kereskedelem szabadságának helyreállítását; a kereskedelem, ipar és mezőgazdaság háborús kárainak, a felszerelés, az anyag- és árukészletben bekövetkezett veszteségek megállapítását és lehető bekapcsolását a jóvátétel kérdésébe; a kereskedelmi tevékenység újraéledésének hitellel és adókedvezménnyel való támogatását; közérdekű politikát, amely a szövetkezeti ügy erkölcsi támogatásán túlmenően nem nyújt koncessziók és kedvezések formájában segédkezet ahhoz, hogy a szövetkezetek monopolhelyzetbe jussanak, és káros, közérdekellenes piaci tevékenységet fejthessenek ki; méltányos, ésszerű, lehetőleg szabadelvű külkereskedelmi vámpolitikát, a közlekedésügyi válság sürgős megoldását, esetleg külföldi érdekeltségek bekapcsolásával is, mert a közlekedési válság megoldása ez idő szerint az egész termelés újrafelvételének a kulcsproblémája.

Követeli a monetáris kérdés rendezését, a pénzérték, stabilizálását, a fizetési mérleg egyensúlyának helyreállítását; olyan céltudatos gazdasági és pénzügyi terv

kidolgozását, amely a külkereskedelem érdekében is hivatva lesz olyan mezőgazdasági ipart létesíteni, amelynek termékei külföldön hosszabb időn át bizonyos piacot találnak, és ezáltal a mezőgazdaságból kiszoruló munkástömegeket biztos megélhetéshez juttatják.

Követeli Pártunk a nemzeti szocialista fasiszta ellenséges megszállás által az országnak okozott károk számbavételét, összeírását. A hatálytalanított ún. zsidótörvények[3] és rendeletek következtében, továbbá az egyébként kárt szenvedetteknek kártalanítását a háborús és nyilas bűnösöknek a jogerős ítélet alapján elkobzás alá kerülő vagyonából; azaz ország romlásáért felelős bűnösök felelősségre vonását.

Külpolitika

A külpolitika az alapvető emberjogok közül a nemzetiségi jognak, a Roosevelt-féle négy szabadság közül pedig elsősorban a félelemtől való szabadságnak (freedom from fear) a gyakorlati érvényesítését és konkrét élő tartalommal kitöltését szolgálja.

A nemzetiségi jognak különös jelentősége van a Duna menti államokban. Ennek a területnek a soknyelvűségét a német politika mindig arra használta fel, hogy a „divide et impera" elv alapján a népeket egymás ellen kijátssza. A Duna menti államoknak ehhez a játékhoz többé nem szabad magukat odaadniok. Az egyedül helyes megoldás az államhatárokon belül a nemzetiségi önkormányzatoknak kantonális, esetleg községenkénti kiépítésére, államközi viszonylatban pedig a határok lehető spiritualizálása. Követeljük a hazánkat környező államokkal a szoros együttműködést, különösen pedig a Szovjetunióval. Most ismét megnyílik számunkra a Porta orientalis közvetítő szerepe, hogy hidat alkossunk Eurázsia gazdasági és eszmei kiegyenlítődésében.

A világ demokratikus nagyhatalmaival őszinte és szolidáris együttműködésre kell törekednünk, és a békeszerető népekkel össze kell fognunk az imperialista, militarista reakció ellen.

Külügyi politikánkban a fenntartás és hátsó gondolat nélküli béke-barátság szellemét kell érvényesítenünk. Ez belső vonatkozásban a militarizmus és imperializmus irányzatainak gyökeres kiirtását követeli meg. A háború után ki kell vennünk részünket a béke megszervezéséből, ott kell lennünk a felépítendő nemzetközi szervezésben, és elől kell járnunk annak lelkes és cselekvő támogatásában.

[A Polgári Demokrata Párt programja. Budapest, 1945. 1–15. oldal.]

[3] Az ún. első zsidótörvény, az 1938:XV. tc. szerint a sajtó-, az ügyvédi, mérnöki és orvosi kamara tagjainak, valamint az üzleti és kereskedelmi alkalmazottaknak legfeljebb 20%-a lehet zsidó; a második zsidótörvény, az 1939:IV. tc. szerint már zsidónak minősül vallásától függetlenül az, akinek legalább egyik szülője vagy legalább két nagyszülője zsidó vallású.
Az előbb említett kamarák tagjai közé zsidók csak 6%-ban vehetők fel. A harmadik zsidótörvény, az 1941:XV. tc. pedig már megtiltotta a zsidók és nem zsidók közti házasságot is.

Figyeld meg!

Mi a program kiindulópontja?

Miben — mikben — látja a program a demokrácia érvényesülését?

Milyen gazdaságpolitikai intézkedéseket tart szükségesnek a program?

A párt külpolitikai koncepciójáról mit tartalmaz a program?

Írd össze, gyűjtsd össze, mik a program főbb belpolitikai követelései!

5.

A Szociáldemokrata Pártot politikailag és szervezetileg is eléggé felkészületlenül érte 1944–45 történelmi sorsfordulója.

A párt újjászervezését az is nehezítette, hogy átmenetileg valójában két központja volt. Ez az időszak a Politikai Bizottság 1945. február 26-i megalakulásával zárult le. 1945 nyarán az SZDP-nek 350–400.000 tagja volt. Társadalmi bázisát döntően a munkásság és a városi kispolgárság alkotta, míg a legkevésbé a parasztság vonzódott a párthoz.

Az SZDP politikájának elvi alapjait és legfőbb célkitűzéseit az 1945. május 10, 17, 24-i kibővített pártvezetőségi ülésen tisztázták. Az akcióprogram-javaslatot Szakasits Árpád terjesztette elő az 1945. augusztus 18–20-i XXXIV. kongresszuson. A javaslatot a kongresszus elfogadta.

A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT AKCIÓPROGRAMJA

A Szociáldemokrata Párt munkaterve Magyarország gazdasági, politikai és szellemi újjáépítésére

A Szociáldemokrata Párt szükségesnek tartja, hogy most, amikor Magyarország fölszabadulván a német iga és a magyar reakció terroruralma alól, megkezdi önálló és szabad, független és demokratikus életét, kinyilatkoztassa, hogy az átmenet nehéz idejében milyen célokat kíván követni, és milyen gazdasági, politikai és társadalmi feladatok megoldására vállalkozik a munkások, parasztok és a szabad értelmiségiek segítségével a nemzet és az egész magyar nép érdekében és hűséges szolgálatában, mint a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front egyik felelős kormányzó pártja.

Elvi nyilatkozat

A Szociáldemokrata Párt 1945. évi augusztus 18–20-án megtartott országos pártgyűlése kijelenti, hogy az 1903-as évi pártgyűlésen megalkotott pártprogramot[1] változatlanul most is magáénak vallja, elvi alapjaihoz ragaszkodik, és mint a magyar munkásmozgalom egyik legértékesebb történelmi okmányát érintetlenül megtartja.[2]

[1] A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903. április 12–14-én Budapesten tartotta X. kongresszusát, ahol új szervezeti szabályzatot és programot fogadtak el. Az utóbbi elvi alapjául a Németország Szociáldemokrata Pártjának 1891-es programja szolgált; követelte többek között az általános és titkos választójogot, a nemzetiségi egyenjogúságot, az egyesülési és a gyülekezési szabadságot, a 8 órás munkanapot, a vagyonosok fokozottabb megadóztatását és a progresszív örökösödési adót. A földosztást elutasította, viszont a munkásbiztosítás fejlesztése mellett követelte a biztosítás kiterjesztését a mezőgazdasági munkásokra. Ezen túlmenően síkraszállt a 14 éven aluli gyermekek foglalkoztatásának megtiltásáért és a nőmunkások védelméért.

[2] Az „Elvi Nyilatkozat" ezután röviden vázolta az 1903-as program elfogadása óta eltelt négy évtized történetét, elsősorban a szociáldemokrata mozgalom fejlődése szempontjából.

A hosszú esztendőkön át folytatott véres és irtózatos viaskodás végül a demokratikus hatalmak döntő győzelmével fejeződött be az európai harctereken, és nem kétséges, hogy a csendes-óceáni háborúban is a demokrácia lesz a győztes.

Magyarország is felszabadult azoknak a diadalmas orosz fegyvereknek segítségével, amelyeknek oroszlánrésze volt abban, hogy a világ megmenekült a történelem legbecstelenebb terroruralmától, az európai kultúra végzetes veszedelmétől.

És most el kell következnie az újjáépítésnek. Mindenütt! Egész Európa romokban hever. Az anyagi összeomlás éppen olyan súlyos, mint amilyen végzetes a szellemi és erkölcsi pusztulás. És mégsincsen ok a kétségbeesésre. A három demokratikus nagyhatalom: a Szovjetunió, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok szoros és szívélyes baráti együttműködésben megteremtették a világ gazdasági, politikai és szellemi újjáépítésének nagyszerű terveit s alapjait és a népek békéjének, egyetértésének szilárd biztosítékait.

A potsdami konferencia[3] a Szovjetunió nagylelkű támogatásával Magyarország számára is megnyitotta az utat a gyors békéhez és az Egyesült Nemzetek demokratikus és békés közösségéhez.

Magyarország önálló, független, szabad államiságának feltételei nem voltak kétségesek már akkor sem, amikor a Szovjetunió az ideiglenes magyar kormánnyal fegyverszüneti egyezményt kötött. Potsdam után ezek a feltételek még bizonyosabbak és még világosabbak. De Magyarországnak újra és újra tanúbizonyságot kell tennie arról, hogy csakugyan a demokrácia felé halad és akar haladni, hogy belső életét az atlanti charta[4] szerint rendezi be, hogy a demokratikus szabadságjogok szellemében építi fel gazdasági, politikai és társadalmi intézményeit, és szellemi életét is így akarja kialakítani.

Ugyanebben a szellemben kell törekednie arra is, hogy a szomszédos népekkel jó baráti kapcsolatokat létesítsen, és olyan gazdasági szerződéseket hozzon létre, amelyek biztosítják a zavartalan és tevékeny együttműködést. A Szovjetunióval a hálás barátság érzésétől áthatott bizalomteljes, tartós és szilárd kapcsolat megteremtésére kell törekedni.

*

A Szociáldemokrata Párt ezeknek az alapelveknek egyik legjelentékenyebb letéteményese, és mint Magyarország legrégibb és legnagyobb demokratikus pártja a

[3] A potsdami konferencián (1945. július 17—augusztus 2.) a három szövetséges nagyhatalom: az Amerikai Egyesült Államok, Nagy-Britannia és a Szovjetunió képviselői vettek részt a kormányfők vezetésével (H. Truman, W. Churchill, — utóbb C. R. Attlee és I. V. Sztálin). A tanácskozás legfontosabb kérdései voltak: Németország nemzetközi ellenőrzésének politikai és gazdasági alapelvei; a német jóvátétel; az Olaszországgal, Bulgáriával, Finnországgal, Romániával és Magyarországgal kötendő békeszerződés és végül Lengyelország nyugati határainak kijelölése.

[4] 1941. augusztus 14-én F. D. Roosevelt és W. Churchill nyilatkozatot fogadott el, amely Atlanti Charta néven vált ismertté. Ebben kinyilvánították a háborúban követendő célokat, így állást foglaltak a fasiszta önkény felszámolása és az agresszorok lefegyverzése mellett. Leszögezték, hogy nem törekednek idegen területek meghódítására, nem avatkoznak be más országok belügyeibe. Viszont törekedni fognak a népek közötti gazdasági együttműködés megteremtésére, az általános biztonság kialakítására a háború után. Az Atlanti Chartához 1941. szeptember 24-én a Szovjetunió is csatlakozott.

demokrácia és a szabadság elvei alapján lát hozzá az újjáépítés nagy feladatainak elvégzéséhez. Meggyőződése, hogy ez a törekvés sikerrel jár, mert jogosan számít mindenekelőtt a szociáldemokrácia híveinek odaadó, buzgó támogatására, a munkások, a parasztok és szabad értelmiségiek öntudatos, fegyelmezett és fáradhatatlan munkájára, és nem feledkezik meg arról, hogy a Szovjetunió milyen őszinte barátja és készséges segítője a demokráciát építő szorgalmas és munkás népeknek, sem arról, hogy Nagy-Britannia népe a legutóbbi választásokon a Munkáspárt kezébe tette le bizalmát[5], és így a szociáldemokrácia mindenütt erős és biztos támasztékra tett szert, s az angol munkáskormány is hatékony és jelentékeny biztosítéka annak, hogy az európai demokrácia szilárd alapokon épülhet fel a népek boldogítására.

A Szociáldemokrata Párt természetesen világosan látja és tudja: a tőkés termelési rend és a belőle eredő igazságtalanságok, aránytalanságok és zavarok nem szűnnek meg azzal, hogy demokratikus intézmények létesülnek, s hogy az államkormányzatban a demokrácia elvei érvényesülnek, de tudja azt is, hogy az igazságtalanságok, aránytalanságok, zavarok és ezek következményei lényeges mértékben csökkenthetők, s mindenekfölött tudja azt, hogy a szocializmushoz a demokrácián át vezet az út. Ezért hirdeti őszinte és tiszta meggyőződéssel: ma a demokráciáért, holnap a szocializmusért.

*

Ma a demokráciáért és az ország újjáépítéséért. Ez a kettő egy. Csak a demokrácia tiszta légkörében sikerülhet az ország újjáépítése, és csak a reakció ellen folytatott kíméletlen harc biztosíthatja az újjáépítés sikerét. De megfordítva: újjáépítés nélkül nincs, mert nem lehet demokrácia. Mert a belső gazdasági rothadás, a közlekedés hiánya, az ipar ziláltsága, a munkafegyelem meglazulása vagy éppen fölbomlása, a feketepiac hiénáinak garázdálkodása, az infláció veszedelmes láza megsemmisíti az egészséges demokrácia minden lehetőségét.

Ezért a Szociáldemokrata Párt legelső és legfontosabb feladatának tartja, hogy szervezeteit, tömegeit, minden anyagi és szellemi erőforrását az ország ipari, mezőgazdasági és szállítási hálózata újjászervezésének és újjáépítésének szolgálatába állítsa. Megköveteli tagjaitól s híveitől, hogy teljes erejükkel dolgozzanak az új Magyarország fölépítéséért, és ugyanilyen elszántan harcoljanak a reakció, a feketepiac, a lustaság és korrupció ellen. Ne tűrjék el soha és sehol a közvagyon semmilyen pusztítását, rongálását vagy elhervadását. Lépjenek fel mindenütt könyörtelen eréllyel minden korrupciós jelenséggel szemben és azok ellen is, akik akár az üzemekben, akár a hivatalokban a munkafegyelem alól magukat kivonják.

[5] 1945. július 5-i választásokon a Labour Party nagy győzelmet aratott Angliában. Az Attlee-nak küldött táviratukban az SZDP vezetői annak a meggyőződésüknek adtak hangot, hogy a Labour Party győzelmével diadalra jut „a szocialista építőmunka Európában és az egész világon” s a munkásosztály „valamennyi kis és nagy nemzet jólétének, szabadságának és békéjének javára fog dolgozni”. (Népszava, 1945. július 28.)

A Szociáldemokrata Párt éppen ezért különös gondot fordít arra, hogy a rendőrség, a közigazgatás és a hadsereg megtisztuljon az oda nem való kártékony és reakciós elemektől. És mind a három intézmény az új magyar demokráciának olyan eszköze legyen, amelyre bizalommal tekinthet az ország népe, s amely biztosítéka lehet a szabadság és demokrácia rendjének, a közbiztonságnak és a nép szolgálatának. A párt gondoskodik majd arról, hogy ezekbe az intézményekbe minél tömegesebben juthassanak be a munkásosztály és a parasztság fiai.

A Szociáldemokrata Párt hatalmas tömegei minden áldozatra képesek az országért, de természetesen abban a biztos tudatban, hogy a felszabadított és újjáépített ország nem lesz többé a harácsolók, a kizsákmányolók, a haszonélvezők szabad vadászterülete, hanem a dolgozók boldog, békés hajléka. A szociáldemokraták a szocializmus megvalósításának előfeltételeit akarják megteremteni, amikor a demokratikus, szabad és független népállamot felépíteni segítik.

Ez a munka szilárd, egységes, tekintélytartó baloldali kormányzatot, az ország gazdasági, földrajzi és társadalmi viszonyaihoz alkalmazkodó értelmes és megvalósítható munkatervet, általános, tehát mindenkire kiterjedő munkakötelezettségek s mindenekfölött a munkásosztály teljes egységét igényli és követeli meg.

A két nagy munkáspárt: a Szociáldemokrata Párt és a Magyar Kommunista Párt szoros együttműködése szellemi és cselekvésbeli egysége és zavartalan együtthaladása a biztosítéka annak, hogy az egész munkásosztály bizalomteljesen vállalja a ránehezedő terheket s áldozatokat, lemondjon ma különben jogos igényeinek teljesüléséről, mert tudja, hogy holnap, amikor az újjáépítés nagy műve befejeződik, föltétlenül megkapja mindazt, amihez jussa van. A Szociáldemokrata Párt, amikor ezt megállapítja, nem feledkezik meg régi hűséges fegyvertársáról a Független Kisgazdapártról, sem a Nemzeti Parasztpártról, a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front változatlan egységét szükségesnek és fönntartandónak tartja, mint a demokratikus átalakulás biztosítékát.

A Szociáldemokrata Párt küzdelmes történelmi múltja, elveihez való törhetetlen ragaszkodása a biztosítéka annak, hogy az ország ipari munkássága és mezőgazdasági népessége: munkások, kis- és törpebirtokosok s a szabad értelmiségiek bizalomteljesen nézhetnek jövőjük elé. A Szociáldemokrata Párt híven programjához, minden dolgozó ember teljes, tehát: gazdasági, politikai és társadalmi felszabadításáért küzd. Az a munkaterv, amellyel most az ország népe elé áll, a végső fölszabadulás felé vezető útnak egyik fontos szakaszát jelöli meg. Ezt az útszakaszt kell most megépítenünk. A párt biztosan számít arra, hogy az ország népének többsége elfogadja ezt a munkatervet, követi és segíti a pártot ennek megvalósításában, és ezzel munkálja tulajdon felszabadulását és az ország jövőjét.

Magyarország gazdasági és politikai, társadalmi és szellemi újjáépítésének munkaterve

A Szociáldemokrata Párt a felszabadulást követő időben megvizsgálta az ország gazdasági és társadalmi helyzetét, fölmérte a háború pusztításait, számba vette a jóvátételi kötelezettségeket, és alapos megfontolások után az alább következőkben állapította meg azt a munkatervet, amelynek alapján az ország gazdasági, politikai, társadalmi és szellemi újjáépítése megvalósítható. Ez egyúttal közelebb visz bennünket a szocializmus előfeltételeinek megteremtéséhez.

A Szociáldemokrata Párt munkaterve a következőket tartja szükségesnek és elvégzendőnek:

I. Alkotmány, politika, karhatalom

1. Magyarország államformája: népköztársaság.

2. A köztársaság elnökét három évre választják.

3. Az egykamarás alkotmányozó nemzetgyűlés képviselőit az ország népe az általános, egyenlő, titkos és arányos választójog alapján választja.

4. Választó minden huszonegyedik életévét és választható minden huszonnegyedik életévét betöltött férfi és nő. Fasisztáknak sem aktív, sem passzív választójoga nincs.

5. A választás lajstromos.

6. Szigorú összeférhetetlenségi törvény akadályozza meg, hogy a nép képviselőit anyagi eszközökkel befolyásolhassák, korrumpálják.

7. A végrehajtó hatalom minden szervét a törvényhozás állandó ellenőrzése és felsőbbsége alá kell helyezni.

8. Törvény biztosítsa valamennyi közület számára a megválasztott tisztviselő visszahívásának jogát. Szükséges a képesítési törvény demokratikus reformja.

9. Az elavult és aránytalan megyei beosztás helyett korszerű, nagyobb egységekbe foglalt kerületi beosztás.

10. A demokratikus jogok nem terjedhetnek ki a demokrácia ellenségeire.

11. Politikai napilappal egyelőre csak a kormány és a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai rendelkezhetnek.

12. A karhatalmi alakulatokat, a honvédséget és rendőrséget meg kell tisztítani a reakció minden maradványától. A meg nem felelők helyébe rövid tanfolyamokon kiképzett, megbízhatóan demokratikus, anyagilag megközelíthetetlen, munkásokból és tisztviselőkből álló új tiszti- és tisztviselőkart kell szervezni, az önkormányzatok ajánlatának figyelembevételével.

II. Önkormányzat, közigazgatás, bíráskodás

1. Valóságos és tiszta önkormányzat felel meg a demokrácia és népszuverenitás elvének.

2. A központi hatalom az önkormányzatok életébe csak akkor avatkozzon be, ha olyan zavarok következnek be, melyeket önkormányzati úton kiküszöbölni nem lehet, vagy pedig, ha országos érdekű ügyről van szó.

3. Az önkormányzati szerveket ugyanolyan választójog alapján választják mint a nemzetgyűlés tagjait. Az önkormányzati szervek tisztviselőiket minden külső beavatkozástól mentesen, titkosan választják.

4. A közigazgatás alapja az önkormányzat, melyet a központi kormány ellenőriz és irányít.

5. A pénzügyi közigazgatás megszervezésénél is alapelv az önkormányzat, központi ellenőrzés és irányítás mellett.

6. Az igazságszolgáltatás egyszerű, gyors, mindenki által áttekinthető és igazságos legyen.

7. A demokrácia ellenes bűncselekmények megtorlása a jövőben is a népbíróságok feladata.

8. A büntetőbíráskodás területén a tiszta demokrácia szellemében az esküdtbíráskodás elvének kell érvényesülnie.

9. A bíráskodásban helyet kap a szakjogász mellett a laikus elem is, amely ott a nép jogi felfogását érvényesíti.

10. A rendőri büntetőbíráskodás rendszerét egységesíteni, és a kisebb jelentőségű vétségekre is ki kell terjeszteni. A rendőrbírói ítéletek fellebbezési fóruma a közigazgatás.

III. Külpolitika

1. A demokratikus külpolitika előfeltétele a jól tájékozott és szabadon megnyilvánuló külpolitikai közvélemény. A külügyi kormányzatnak állandóan és őszintén tájékoztatnia kell a nemzetgyűlést, a szakszervezetek s a nagy demokratikus pártok vezetőségét tevékenységéről.

2. Minden reakciós külpolitikai elgondolást ki kell küszöbölni. Demokratikus belső fejlődésünk és minden imperialista elképzeléstől mentes külpolitikánk az alapja a szabad nemzetek között való elhelyezkedésünknek.

3. Külpolitikánk alapja jelenleg az 1945. január 20-án Moszkvában aláírt fegyverszüneti egyezmény.[6]

4. Fenntartás nélkül szolgáljuk az Atlanti Chartában és az egyesült nemzetek alapokmányában[7] lefektetett külpolitikai elveket. Békés együttműködésre törekszünk valamennyi nemzettel, és részt akarunk venni a nemzetközi biztonság megszilárdítására, a világbéke biztosítására és a világgazdaság újjáépítésére törekvő munkában.

5. A Szovjetunióval őszinte jó viszonyt, szoros gazdasági, kulturális és politikai barátságot kívánunk.

6. Valamennyi demokratikus állammal, elsősorban a szomszédos államokkal és azokkal is, melyekkel közös határunk nincs, de mindenekelőtt a munkáspárti vezetés alatt álló Angliával, továbbá az USA-val, Franciaországgal szoros baráti és gazdasági kapcsolatok kiépítését kívánjuk.

7. Nemzetiségi politikánk alapelve a teljes jogegyenlőség és szabadság. A nemzetiségi politika háborús bűnösei népbíróság elé állítandók.

8. A határon túl élő magyarok védelmében a szomszéd államoktól hasonló nemzetiségi politika megvalósítását várjuk el, mint amilyet a demokratikus Magyarország alkalmaz nemzetiségeivel szemben.[8]

[A Szociáldemokrata Párt munkaterve. Magyarország gazdasági, politikai és szellemi újjáépítésére. Budapest, 1945. 1–13. old.]

Figyeld meg, kikkel, s kiknek az érdekében kívánja a párt a programját végrehajtani!

Hogyan értékeli a program a világpolitikai helyzetet és milyen külpolitikát kíván?

Miben látja a program a demokrácia kibontakozásának a feltételeit?

Írd össze, gyűjtsd össze, mely pártokkal kíván együttműködni az SZDP!

---

6 Az Ideiglenes Nemzeti Kormány az 1945. január 20-án Moszkvában aláírt fegyverszüneti szerződésben vállalta, hogy minden lehetséges eszközzel és módon hozzájárul a szövetségesek háborús erőfeszítéseihez, 8 gyalogoshadosztályt bocsát a Szövetséges (Szovjet) Főparancsnokság rendelkezésére. A fegyverszüneti szerződés érvénytelenítette az 1938. és az 1940. évi bécsi döntőbírósági határozatokat és arra kötelezte az Ideiglenes Nemzeti Kormányt, hogy az „összes magyar csapatokat és hivatalnokokat" Magyarország 1937. december 31-én fennállott határai mögé vonja vissza. Rendelkezett továbbá a fasiszta maradványok felszámolásáról, a jóvátételi kötelezettségről (Szovjetuniónak 200, Jugoszláviának 70, Csehszlovákiának 30 millió dollár), a polgári közigazgatás helyreállításáról, valamint a Szövetséges Ellenőrző Bizottság felállításáról, amely „szabályozni és ellenőrizni fogja a fegyverszüneti feltételek végrehajtását". A SZEB-nek — amelyben az USA, Nagy-Britannia és a Szovjetunió képviselői foglaltak helyet — K. J. Vorosilov lett az elnöke.

7 Az ENSZ alapokmányát 1945. június 26-án fogadták el San Franciscóban. Ez hitet tesz a béke megőrzése, a népek közötti sokoldalú együttműködés és a biztonság, a kis és nagy nemzetek egyenjogúsága, a békét biztosító nemzetközi szerződések betartására, valamint az alapvető emberi jogok, a népek önrendelkezése és egyenjogúsága mellett.

8 A program a továbbiakban követeli a bányák, s azt követően a villamosáram-szolgáltatás, valamint egyes kulcsiparok államosítását. A gyáripar újjáépítése érdekében sürgette a „jóhiszemű és aktív magántőke" bevonását a kis- és kézműipar állami támogatását, a külkereskedelem állami monopóliumát a magánbankok állami ellenőrzését és progresszív adórendszer bevezetését. A munkaterv az üzemi bizottságok jogkörének kiszélesítését is szorgalmazta és egyidejűleg követelte, hogy „a munkaközvetítés a gazdasági élet minden területén kizárólag szakszervezeti feladat" legyen. Igen részletesen foglalkozott — továbbá — a társadalombiztosítás, a közoktatás, a népnevelés és a szellemi élet demokratizálásának kérdéseivel. A szociálpolitikai követelései között szerepelt a gyógyfürdők és gyógyforrások államosítása, minden dolgozó részére kötelező és általános, betegség, baleset-, rokkantsági biztosítás bevezetése. Nyolc osztályos egységes és kötelező népoktatás megteremtése, ezen túl a kultúrát a demokráciáért és a szocializmusért folytatott küzdelem egyik legfontosabb területének tekintette.

6.

A Nemzeti Parasztpárt — 1939-ben történt megalapítása ellenére — 1944 végén lényegében szervezeti előzmények nélkül kezdte meg tevékenységét az ország felszabadított részén. 1945 nyarán az NPP-nek mintegy 180.000 tagja volt. A baloldali radikális párt mindenekelőtt a szegény- és kisparasztság, köztük az újonnan földhöz juttatottak politikai képviseletére vállalkozott, de számosan csatlakoztak hozzá a népi írók művein nevelődött értelmiségiek (pedagógusok, orvosok, protestáns papok stb.) közül is. A pártot operatívan Darvas József, Erdei Ferenc, Farkas Ferenc, Kovács Imre és Veres Péter (elnök) irányította.

Az NPP célkitűzéseit elsőként Erdei Ferenc körvonalazta 1944. december 22-én, az Ideiglenes Nemzetgyűlés debreceni ülésszakán. A párt általános és részletes programja 1945 nyarán készült el. Ez a dokumentum már természetesen figyelembe vette és hasznosította a magyar demokrácia addigi eredményeit és tapasztalatait, s egyúttal az NPP választási programjául is szolgált.

A NEMZETI PARASZTPÁRT PROGRAMJA

Szabad kisbirtokos parasztságot akarunk

A reakció suttogó propagandája állandóan azzal rémítgeti a parasztokat, hogy a Parasztpárt valójában a Kommunista Párt leányvállalata, és csak azért törekedett a földreform megvalósítására, hogy aztán a földhöz juttatott törpebirtokos parasztok belássák, hogy a kisbirtokaikon nem tudnak megélni, és így állami gazdaságokba vagy kolhozokba kényszerítsék őket. Mondanunk sem kell, hogy ez a propaganda elsősorban a földesurak érdekeit szolgálja, mert azt akarja bebizonyítani, hogy a kisbirtok nem életképes, tehát ha már elvették a nagybirtokosoktól a földet, el fogják venni a kisbirtokosoktól is, és újra nagybirtokokat csinálunk, csakhogy ez most már nem a földesurak nagybirtoka lesz, hanem az államé, ahol minden földhözjutott és volt birtokos paraszt valójában csak napszámos lesz. Ezzel a propagandával el akarják venni a parasztság kedvét a földreformtól, el akarják ijeszteni a földtől.

A Nemzeti Parasztpárt sohasem követ és nem is követett más politikát, mint amit a magyar parasztság akar. Ezért vigyázzunk arra, hogy még a legfelsőbb vezetésben is mindenütt töretlenül érvényesüljön a parasztság kívánsága. A magyar parasztság bebizonyította azt is, hogy ha puszta két kezével műveli meg a földet, akkor is nagy eredményt ér el a termelésben.

Aki csak egy kicsit is tisztában van Magyarország gazdasági helyzetével, népsűrűségével, földbirtok megoszlásával, rögtön látja, hogy itt korszerűbb gazdálkodásra van szükség, hogy az újonnan létesült törpe- és kisbirtokok életképes gazdaságok legyenek. Nem vagyunk egy népnél sem alábbvalók. Be kell bizonyítanunk, hogy a magyar parasztság is tud olyan eredményeket elérni, mint akár a dánok, finnek stb. parasztjai. Hiszen nálunk is a mezőgazdasági kultúrát a homokos, rossz földeken élő törpebirtokos parasztok teremtették meg (Kecskemét, Cegléd, Gyöngyös). Az egész ország parasztságának az életszínvonalát csak korszerűbb termeléssel, több munkáskézzel tudjuk felemelni. A legtöbbet a földből mindig az tudja kihozni, aki saját magának dolgozik. Nemzetgazdasági érdek is tehát, hogy szabad, önálló és független parasztságunk legyen, amely korszerű földműveléssel gazdag országot teremt a szegényparasztok országából.

Mezőgazdasági termelésünknek át kell térni a gyümölcs, zöldség, friss főzelék, ipari növények, takarmány termelése, istállózó állattenyésztésre és gabonából csak annyit termelhetünk, amennyi a belső szükségletet fedezni tudja. Egy hold földből ezután háromszor, négyszer annyi értéket kell kihozni, mint amennyit eddig kihoztunk, mert csak így tudjuk biztosítani továbbra is a parasztság életét, így tudjuk csak majd később felemelni az ország dolgozóinak életszínvonalát. Az ilyenfajta belterjesebb gazdálkodáshoz azonban nagyon sok gondosság, nagyon sok munka és felelősség kell. Valósággal versenyezniök kell majd a gazdáknak, hogy melyikük tud több értéket kihozni szakszerű gazdálkodással a földből.

A magyar parasztság a földreformban való részvételével, belterjes gazdálkodásra való törekvésével kimondotta azt is, hogy nem akar kolhozokat. A Nemzeti Parasztpárt érvényt is fog szerezni a parasztság kívánságainak, és nem engedi meg, hogy olyan életformát kényszerítsenek rá, amely ellenkezik a magyar parasztság kívánságaival. De ettől különben sem kell félni. Az Ideiglenes Nemzeti Kormányban tömörült összes pártok kinyilatkoztatták, hogy a magántulajdon elve alapján állanak. A Magyar Kommunista Párt harcolt velünk együtt a legélesebben azért, hogy a föld azé legyen, aki megműveli, éppen azokkal a reakciós erőkkel szemben, akik azt a hírt terjesztik, hogy mi kolhozokat akarunk. Aki ilyet állít, az ellensége a magyar parasztságnak, sőt ellensége az egész országnak, mert ugyanazt a sötét úri politikát akarja folytatni, amely egy emberöltő alatt kétszer taszított bennünket háborúba, és amely most a magyar történelemben először veszítette el hatalmának az alapját, a földet. Ez ellen a politika ellen minden erővel harcolnunk kell, mert azt akarjuk, hogy a magyar parasztság szabadon élhessen az őt megillető jussán, a magyar földön. Nem akarunk kolhozokat. Szabadságot akarunk a politikában és szabadságot akarunk a termelésben is. Olyan termelési módszer lesz a mezőgazdaságban, amilyet a parasztság akar. Kívülről ráerőszakolni semmiféle termelési módot nem engedünk.

Milyen legyen a magyar ipar?

A magyar ipar a háborús események következtében rendkívüli mértékben elpusztult. Iparunkat a németek leszerelték és elszállították (egyedül Galántán 25 ezer vagon gyári felszerelést és alkatrészt szállítottak ki Németországba). Ugyanak-

kor a hadi események is nagymértékű károsodást okoztak gyáripari termelőtechnikai apparátusunknak. Ennek következtében a jövőben számolnunk kell bizonyos mértékű ipari munkanélküliséggel. Ez a körülmény sürgőssé teszi a magyar ipar gyors újjáépítését. Az újjáépítés jól átgondolt sorrendben történhet. Legelsősorban ipari termelésünk kulcshelyzetben levő ágait kell újjáépíteni. Itt elsősorban a szén és egyéb ásványok bányászása, az olajtermelés stb., ezek után a mindenfajta termelőeszközöket gyártó iparágak helyreállítása szükséges. Számolnunk kell ugyanis azzal, hogy termelőeszközöket egy ideig külföldről nem szerezhetünk be. Egyébként pedig termelőeszközök gyártása nélkül nem építhetjük fel azokat az iparágakat, amelyek közszükségleti cikkeket gyártanak.

Az újjáépítésben különös gondot kell fordítani, s talán éppen a legnagyobb gondot a mezőgazdasági ipar újjáépítésére. Itt elsősorban a mezőgazdasági gépgyártás helyreállítására kell összpontosítani minden erőnket. Mezőgazdasági gépi állományunk ugyanis éppen úgy elpusztult, mint egyéb iparágaink berendezése. A németek nemcsak gyári felszerelést, hanem traktorokat, ekéket, cséplőgépeket stb. raboltak az országból. S a mezőgazdaság gépi állománya szintén megérezte azt, hogy hosszú hónapokig front volt az egész ország.[1] Hosszú ideig nem számíthatunk arra, hogy mezőgazdaságunk gépi berendezését külföldről pótolhatjuk. Egyebek között ezt az ország hihetetlen mértékű elszegényedése sem tenné lehetővé. Magunknak kell pótolni tehát a mezőgazdaság gépi berendezését. Ez annál sürgősebb feladat, mivel a földreform végrehajtásával sok százezer új parasztgazdaságot létesítettünk.

Az új magyar ipar felépítésénél új tájékozódást kell érvényesíteni Európa felé is. Európa a háború után visszahelyezkedik a világ gazdasági munkamegosztásába, ahonnan a németek erőszakos politikája kiszakította. A magyar ipari a külföldi piacok tekintetében egészen új helyzet elé kerül. Ebben az új helyzetben ipari kivitelünk elveszti egykori piacait, mert amíg mi iparunkat felépítjük, a piacon már azok az országok jelennek meg és erősödnek meg, amelyek a németség és a háborús viszonyok dúlásait nem szenvedték. Ebben az új helyzetben számunkra egy kiút maradt: kifejleszteni mezőgazdasági feldolgozó iparunkat. Csak ebben a tekintetben válhatunk versenyképesekké. A jövőben tehát be kell szüntetnünk a mezőgazdasági nyersanyagkivitelünket, és készárukat kell az európai piacra vinnünk. Így tehát gyümölcs helyett konzervet, állatkivitel helyett feldolgozott húst stb. Az iparcikkek kivitelében alulmaradnánk a nagy iparosországokkal szembeni versenyben. A mezőgazdaság feldolgozott termékeivel viszont erőteljesen versenyezhetünk távoli agrárkiviteli országokkal is. Ebből az következik, hogy sürgősen fel kell építenünk mezőgazdasági feldolgozó iparunkat. Ezt egyebek között az is sürgetővé teszi, hogy a jövőben ipari munkanélküliséggel is számolnunk kell.[2]

1 Az 1938-as szintet alapul véve a szarvasmarha állomány 44 %-a, a lóállomány 56 %-a, a sertésállomány 79 %-a, a juhállomány 80 %-a „vándorolt" Németországba vagy pusztult el. A mezőgazdaság háborús károsodása 3,7 milliárd pengő volt. Teljesen megbénult a közlekedés, a közel 4000 gyár közül a vállalatok 90 %-át érte kisebb-nagyobb károsodás. Az országot ért anyagi kár összességében meghaladta a 20 milliárd aranypengőt (kb. 4,4 milliárd USA dollár), ami az egész nemzeti vagyon közel 40 %-át jelentette.

A Parasztpárt külpolitikája

Ezer esztendőn keresztül a magyar parasztság nem szólhatott bele, hogy merre irányítsák az ország kormányrúdját. Csak akkor fordultak hozzájuk az urak, ha veszélyben volt a haza. Ha a politikájukkal ők elrontották az ország sorsát, akkor ott volt a parasztok olcsó vére. Parasztokat soroztak katonának, parasztasszonyok maradtak a földeken és dolgoztak férjeik helyett. Az urak pedig hátulról irányították a seregeiket, ha elvesztették a háborút, akkor is a parasztok fizettek érte.

A mohácsi vész óta Magyarországot sikerült bevonni először a Habsburg, majd később a nagynémet politika érdekkörébe. A legjobb magyarok mindig tiltakoztak az ellen, hogy Magyarország sorsát összekössék a Habsburgokéval vagy a németekével. Rákóczi, Kossuth katonái harcoltak a németek ellen a magyar függetlenségért, a magyar szabadságért.

A magyar nép ellen a legnagyobb bűnt uraik 1867-ben követték el, amikor kiegyeztek az osztrák császárral, hogy megtarthassák továbbra is hatalmukat. Az Osztrák–Magyar Monarchia erejére és a csendőreik szuronyára támaszkodva tartották fenn a hatalmukat, amikor 1914-ben kitört a világháború. Tisza István, aki előre jól látta, hogy a háborút el fogják veszíteni, mégis belekényszerítette a magyar népet a háborúba, csak azért, hogy Németország oldalán még továbbra is fenntarthassák hatalmukat. A vesztett háború utáni forradalom alatt próbált először a magyar nép külpolitikailag helyesen tájékozódni. De a nagyhatalmak akkor nem a magyar népet támogatták, hanem a velük szövetkező reakciós urakat, Horthyt és társait. Horthyék behozták Magyarországba a románokat, a cseheket, hogy hatalomra segítsék a reakciót, s a fiatal magyar forradalmat legázolják. Mindez nem akadályozta meg Horthyékat abban, hogy az őket hatalomra segítő cseheket és románokat a közvélemény előtt „cselékoknak", bocskorosoknak titulálják és az egész külpolitikájuk alapjául a szomszéd államok elleni izgatást tették.

Kifelé olcsó irredenta hangú szólamokat hangoztattak, angol lordokkal barátkoztak, amikor pedig Hitler hatalomra jutott Németországban, minden erejükkel a hitleri Németország zsarnoki befolyása alá kényszerítették az országot. Azt mondották, hogy Hitler visszaszerzi nekünk az elcsatolt területeket, de arról nem beszéltek, hogy Magyarország belsejében máris a visszakapott Felvidék fejében szabadon szervezkedhetett a Volksbund, a „népi németek" között, az „asszimilált" svábokból jött

2 A program ezután részletesen foglalkozik a közigazgatás újjászervezésével és ebben a munkában nagy jelentőséget tulajdonít a nemzeti bizottságoknak. Erőteljesen bírálta az érvényben lévő adózást és annak formáját, progresszív adórendszer bevezetését sürgette. A közoktatással kapcsolatban állást foglalt a nyolcosztályos kötelező népoktatás bevezetése mellett. Követelte továbbá azt is, hogy a négyosztályos középiskola elvégzése után mindenkinek joga lehessen egyetemre beiratkozni. Állást foglalt az általános egyenlő és titkos választójog bevezetése mellett, de egyúttal hangsúlyozta azt is, hogy „akik a múltban súlyosan vétkeztek a magyar nép ellen, azok többé nem szólhatnak bele a politikába".

magyarok között pedig a nyilaskeresztes mozgalom. Amikor Oroszország ellen megindult a rablóháború, akkor a zsákmány reményében ezek az urak szintén hadat üzentek a demokratikus hatalmaknak. Rossz, hiányos felszereléssel küldték a magyar nép fiait meghalni a százezer holdak védelmében. Amikor látták, hogy Hitlerék szénája rosszul áll, már szerettek volna másfelé is tekinteni, de ez csak úgy lett volna lehetséges, ha lemondanak előjogaikról, és bevonják a népet is, a parasztokat és munkásokat a politikai élet irányításába, sőt fegyvert is adtak volna a nép kezébe. A magyar urak romlottságára jellemző, hogy még a legutolsó pillanatban, amikor megmenthettük volna nemzeti becsületünket, még akkor sem mertek fegyvert adni a parasztok és munkások kezébe.

Így ért bennünket a németek oldalán a háború szörnyű pusztítása és a háború után a felszabadító béke.

A felszabadult magyar népnek most már gyökeresen szakítania kell az eddigi külpolitikával. Rendeznünk kell viszonyunkat elsősorban a Szovjetunióval, amelytől uraink mint egy leprás szigettől zárták el 25 éven keresztül az országot.

Ki kell mélyítenünk a két ország közötti gazdasági és kulturális kapcsolatokat, hogy a magyar népnek helyes véleménye legyen hatalmas szomszédunkról, de ugyancsak ki kell mélyítenünk a kapcsolatot Angliával és az Egyesült Államokkal is.

A legfontosabb kérdés a környező szomszéd népekkel való viszonyunk rendezése. A magyar nép nem volt elnyomója soha az ország határain belül levő kisebbségeknek, mert maga is elnyomott volt, ha pedig fellázadt, akkor együtt harcoltak a forradalmi seregekben magyarok, tótok, oroszok és a leveretésük után is közös lett a sorsuk. A nemzetiségi elnyomás a magyar és a nem magyar uraknak az önző politikája volt, amellyel mi sohasem vállalhatunk és nem is vállaltunk közösséget. Már az elmúlt világháború előtt Ady Endre is azt hirdette, hogy „magyar, oláh, szláv bánat mindigre egy bánat marad". A háború után pedig József Attila tanította a magyarságot arra, hogy a szomszéd népekkel „rendezzük végre közös dolgainkat".

Ennek a rendezésnek most érkezett el az ideje. A Nemzeti Parasztpárt külpolitikájában nem követheti a volt urak példáját. Mi nem hirdetünk szentistváni birodalmat, nem hivatkozunk történeti jogra, nem követeljük a „Kárpátok gerincén futó ezeréves határt". De ugyanakkor követeljük, hogy az ország határai fedjék a néprajzi határokat. A szomszéd államoktól megkívánjuk, hogy tartsák tiszteletben az ott élő magyarok emberi és nemzeti jogait. Románia dolgozó népe, a hős Jugoszlávia harcosai már eddig is baráti jobbot nyújtottak a demokratikus Magyarországnak, megbecsülték az ott élő magyarokat, és biztosítják számukra a gazdasági, kulturális szabadságot.

A legkomolyabb gazdasági, kulturális és politikai együttműködést kívánjuk megteremteni a szomszéd államok mindegyikével, és azt akarjuk, hogy a dolgozó munkások, parasztok és értelmiségiek megértsék nálunk is, hogy a kis népeknek egymással szoros barátságban, a nagyhatalmakkal való jó viszonyban lehet csak szabad és boldog életet teremteniök. Ezzel mi is hozzájárulunk az európai béke végleges megszilárdításához.

[A Nemzeti Parasztpárt kiskátéja. Néppel a népért! Sarló kiadása é. n. 33–45. old.]

Figyeld meg!	Miről akarja meggyőzni és mivel akarja ez a program megnyerni a szegény parasztságot, az új gazdákat?
	Miben — mikben — látja az ipari újjáépítés kulcsát?
	Hogyan értékeli a történelmi előzményeket, pl. 1867-et ez a program?
	Kikkel való együttműködést hangsúlyozza a párt külpolitikai programja?
Következtess!	Vajon őszinte vagy csak taktikai szempont volt a program kolhozosítás elleni ígérete?
	Vajon miért a mezőgazdasági feldolgozó ipar jelentőségét emeli ki?
Írd össze, gyűjtsd össze!	Milyen vádakat sorol fel az 1945 előtti hatalmi vezetéssel szemben (történelmileg visszamenőleg is)?
Készíts összeállítást!	Próbálj meg utánanézni pl. Németh László műveiben vagy a falukutatók írásaiban a Parasztpárt mezőgazdasági programja előzményeinek!

7.

A Magyar Radikális Pártot 1944 novemberében alakította meg Budapesten illegálisan Csécsy Imre. A párt „hivatalos" elismerésére azonban csak 1945 őszén, a budapesti törvényhatósági bizottsági és a nemzetgyűlési választások előtt került sor az Országos Nemzeti Bizottság 1945. szeptember 17-i határozata alapján. Az MRP a „közérdek" pártjaként lépett fel és főleg az értelmiség, a városi kispolgárság soraiból igyekezett tagjait toborozni.

A pártprogram kidolgozásának ügye már 1945 tavaszán felmerült, de a vezetők körében jelentkezett nézeteltérések miatt hosszú ideig nem haladt előre. Végül Csécsy Imre fogalmazta meg a dokumentumot, amely 1945. szeptember második felében jelent meg önálló kiadvány formájában, és a választási program szerepét is betöltötte.

A MAGYAR RADIKÁLIS PÁRT PROGRAMJA

1.

A Magyar Radikális Párt a haladó szellemű, dolgozó értelmiség történelmi pártja. Nem új politikai alakulat, hanem egyenes utódja az Országos Polgári Radikális Pártnak, amely még az első világháború előtt bontotta ki zászlaját és az 1918-as októberi forradalom egyik kormányzó pártja volt.[1]

Szellemi hagyományaink azonban még messzebb gyökereznek a magyar múltban. A szabadság és a felvilágosodás nagy harcosait: Martinovicsékat, a reformkorszak íróit, Kölcseyt, Petőfit, Kossuthot, Eötvös Józsefet valljuk őseinknek. Pártunk megalapítói az ő eszméikből merítettek erőt és tanulságot a század elején.

A régi Radikális Párt szellemi vezetői: Ady Endre, Biró Lajos, Jászi Oszkár, Kernstok Károly, Rácz Gyula, Szász Zoltán, Szende Pál, Vámbéry Rusztem, e korszak magyar enciklopedistái mélyebben megértették a múltat és messzebbre pillantottak a jövőbe, mint kortársaik. Előre látták a veszedelmeket, amelyek hazánkat fenyegetik, és már akkor kijelölték a magyar politika egyetlen helyes útját.

Ez az út a békés, de gyökeres reformok útja: a radikalizmus. És ma, az eltévelyedés bűn és szenvedés három évtizede után mi újra ezen az úton indulunk el Magyarország békés, boldog, demokratikus jövője felé.

Adyék, Jásziék eszméit a történelem egytől egyig igazolta. De sajnos, csak véres tanulságok árán jutott el népünk azoknak az igazságoknak belátásához, amelyeket a

1 Az Országos Radikális Párt 1914. június 6-án alakult Jászi Oszkár és Szende Pál vezetésével. Programjában követelte a polgári szabadságjogokat, a közigazgatás és a bíráskodás demokratizálását, a hitbizományi birtokok felszámolását, valamint az egyházi javak szekularizálását. Ez a párt a Magyarországi Szociáldemokrata Párttal és a Károlyi-párttal együtt tagja lett az 1918. október 23-ról 24-re virradó éjjel megalakult Magyar Nemzeti Tanácsnak, amelynek elnöke gróf Károlyi Mihály volt.

Radikális Párt még idejében hirdetett. Pártunk régi programjában már benne volt mindaz — és csak a mi programunkban volt benne —, amit a magyar demokrácia ma valamennyi párt és osztály számára mint közös nemzeti célt tűzött ki.

Mi hirdettük legelőször, hogy a feudális osztályuralom nem tartható fenn tovább. Az iparosodás és polgárosodás előfeltétele pedig a szabadságjogok kiterjesztése. Helyet követelünk a munkásságnak és a parasztságnak az állami életben: küzdöttünk az általános, egyenlő, titkos választójogért. Együtt harcoltunk a munkásság vezetőivel és a parlamenti ellenzékkel az akkori reakció ellen.

A radikális földreformot mi követeltük legelőször. És Károlyi Mihály pártjával együtt mi kezdtük ésszerű módon gyakorlatilag is megvalósítani az októberi forradalomban.[2]

Művelt, felvilágosodott európai Magyarországot akartunk. Egész kultúrpolitikánk gyökeres reformját követeltük. Küzdöttünk a népbutítás, az előítéletek, az öntömjénező sovinizmus, az igazságtalanul általánosító antiszemitizmus, a hazafiság nemes eszméjének reakciós kisajátítása és meghamisítása ellen. Láttuk és hirdettük, hogy ez a szellemiség csak vészt hozhat az országra.

Harcot indítottunk az osztályuralmon alapuló adópolitika ellen. A szociális gondoskodás kiépítését, a munkások, szegényparasztok és minden dolgozó kisember védelmét, igazságos jövedelemmegosztást, a magánmonopóliumok megszüntetését és a munkanélküli jövedelem minden formájának fokozatos lebontását követeltük.

A nemzetiségi kérdés békés rendezését már jóval az első világháború előtt sürgettük. Megmondtuk, hogy ettől függ a történelmi Magyarország sorsa. Azt akartuk, hogy hazánk ne „szolganépek Bábele", hanem „Keleti Svájc" legyen.[3] Felismerve a délkelet-európai népek sorsközösségét, politikai és gazdasági szövetséget akartunk szomszédainkkal, Kossuth gondolatának, a dunai nemzetek konföderációjának jegyében.

Az egyetemes békéért küzdöttünk. Tudtuk, hogy ránk minden háború csak pusztulást hozhat. Támadtuk a rövidlátó habsburgi imperializmust, meg akartuk akadályozni, hogy hazánk a háborúra készülő porosz militarizmus és német nagytőke áldozata legyen. Ezért kerestük a szellemi és politikai közeledést az akkori antant-hatalmakhoz, Nagy-Britanniához, Franciaországhoz és Oroszországhoz.

2 A földosztásról szóló 1919. évi XVIII. néptörvény 1919 február 16-án jelent csak meg és az állam kisajátítási jogát írta elő minden 500 kat. holdnál nagyobb birtokra, illetve annak 500 hold feletti területére. Kivételesen, ahol kevés volt a föld, lehetővé tette 200 holdig a kisajátítást. Az egyházi birtokok kisajátításának alsó határa 200 kat. hold volt. A kisajátítás kártalanítás mellett történt volna, az ingatlanok 1913. évi árát figyelembe véve. Az új birtokosok a földet örökhaszonbérbe kapták volna, de joguk lett volna azt megváltani (megvásárolni), hogy így magántulajdonba kerüljön. 1919. február 23-án Károlyi Mihály demonstratív módon megkezdte a földosztást kápolnai birtokán. Ennek a gesztusnak csak erkölcsi értéke volt, mert a Berinkey-kormány nem fogott hozzá a törvény azonnali végrehajtásához.

3 Az első világháború idején a magyarországi nemzetiségek ügyében a magyar pártok közül csak az MSZDP jutott el a nemzeti önrendelkezésnek a területi autonómiát is magában foglaló elvi elismeréséig. Jászi Oszkár a dunai konföderációról szóló könyvét megkésve, 1918 októberében publikálta. A tervezett polgári demokratikus államszövetséget — a „Keleti Svájcot" — úgy képzelte el, hogy abban a történelmi Magyarország integer egységként tagolódna be. Jászival együtt a baloldal többsége is kitartott a területi integritás mellett, amihez nagymértékben az a felismerés is hozzájárult, hogy a Dunatáj kis népei külön-külön atomizálva nem tudják megvédeni és megőrizni önállóságukat.

Az októberi forradalomban pártunk a polgári demokrácia zászlóvivője volt. A feudális Magyarországban a polgárság sohasem tudta elfoglalni méltó helyét. Ez volt és ma is ez a legfőbb oka annak, hogy hazánk a kulturális, szociális és gazdasági fejlődésben évtizedekkel elmaradt a világ demokratikus nemzetei mögött A Radikális Párt azt követelte, hogy a haladó polgárság és a dolgozó értelmiség vegye kezébe az ország irányítását, baráti szövetségben az ipari munkássággal és a földhöz juttatandó parasztsággal.

2.

Ezeket az eszméket hirdette a régi Radikális Párt; ezekért küzdöttek az akkori pártvezérkar fiataljai, mai vezetőink is.

A reakció történelemhamisítói az októberi forradalmat tették felelőssé a háború elvesztéséért és az ország feldarabolásáért. Legjobbjaink emigrációba kényszerültek; pártunkat még időlegesen sem engedték feltámadni. Lapjainkat betiltották; híveink, minthogy megalkudni nem voltak hajlandók, a közéletben nem érvényesülhettek.

Akik túléltük a két világháborút, mindnyájan hívek maradtunk régi elveinkhez. Meggyőződésünk ma szilárdabb, mint valaha volt; bebizonyult, hogy helyes úton jártunk. Ezért a változott viszonyokhoz alkalmazva, ma is ugyanazt valljuk, mint huszonöt és harminc évvel ezelőtt.

Ma is valljuk, hogy a dolgozó, alkotó polgárság megerősödése nélkül a nemzet haladása lehetetlen. A nagy francia forradalom eszméit, a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget százötven évvel ezelőtt a polgári osztály vitte diadalra. Ezek az eszmék ma is szentek nekünk. De ma már, a nagykapitalizmus korában, nem kielégítőek többé. És magának a polgárságnak nagy része hűtlenné is vált hozzájuk. A polgári demokrácia eszmevilágán túlhaladt az idő. Ma már a radikális demokráciáért folyik világszerte a küzdelem: a munkásság és a parasztság követeli jogos helyét a politikai és gazdasági életben. A haladó gondolkodású embereknek meg kell érteniük az idők változását és bármelyik osztályhoz tartozzanak is, a feltörekvő rétegek mellé kell állniuk.

3.

A Magyar Radikális Párt nem polgári osztálypárt, hanem a közérdek pártja.

Foglalkozásra, osztályhelyzetre való tekintet nélkül szívesen látunk sorainkban minden haladó gondolkodású állampolgárt, aki kész együtt dolgozni velünk a demokrácia megszilárdításán, meggyötört hazánk szellemi és gazdasági újjáépítésén s egy egészséges, békés és szabad közélet kialakításán.

Elsősorban a dolgozó értelmiségre számítunk. A szellemi munkásnak nem csupán foglalkozása, hanem hivatása is van: a közérdek szolgálata. Viszont ez ad neki jogot is arra, hogy megbecsülést és jobb sorsot követeljen a társadalomtól.

Az értelmiség nagy része eddig a feudális és nagytőkés érdekek öntudatlan kiszolgálója volt. De csak érdekének helytelen felfogása és hamis politikai neveltetése késztette erre. Igazi helye mint dolgozónak a többi dolgozó oldalán lett volna. Az értelmiség nagy tömegeinek csak gazdag ország adhat jólétet. Az országot azonban nem a kiváltságosnak vagyona, hanem a termelő rétegek munkája teheti gazdaggá. Értelmiségi dolgozó, ha csakugyan értelmes vagy, becsüld meg a parasztot és a munkást, állj melléje jogos harcában! Az ő jólététől függ a tied is.

4.

Sorainkban hívjuk a birtokon belüli osztályok színe-javát is. Számítunk minden értelmes iparosra, kereskedőre, gyárosra, vállalkozóra, aki a valóságot helyesen fölismerve, jogos érdekét össze akarja egyeztetni az új idők követelményeivel. Aki belátta, hogy a haladás feltarthatatlan, s útja a mind nagyobb szociális igazságosság, a jövedelemnek aránytalanságának fokozatos kiegyenlítődése, a dolgozók jólétének növekedése felé vezet.

Aki ellene szegül a haladásnak, elvész. Aki önként szolgálatába áll, megtalálja helyét a demokrácia most kialakuló rendjében.[4]

Nekünk nincsenek mitikus végcéljaink, de hiszünk a haladásban. A haladás élén a szellem jár. A történelem nem pusztán érdekek harca és az erőszak különböző formáinak váltakozása. A történelem a kultúra kibontakozásának és szüntelen gazdagodásának története is. Az ókorban a hellén bölcselet és a krisztusi gondolat, az újkorban a szabadság és emberméltóság tisztelete, mai világunkban a szocializmus eszméje megannyi bizonyság arra, hogy a történelem sötét zűrzavarai fölött rendületlenül világít az emberi szellem. Mi hisszük, hogy nemcsak az önérdek és támadó hajlam irányítják az emberiség sorsát, hanem az igaz gondolatok, nemes eszmék, példaadó tettek is.

4 Az MRP programja a továbbiakban állást foglalt a tekintetben, hogy a párt nem forradalmat akar, hanem „gyökeres, azaz radikális reformot" és a valódi demokrácia megvalósítását. Szaktudást mindenki számára, valamint progresszív tandíj-rendszert és ösztöndíjak létesítését. Szükségesnek tartja az állam és az egyház viszonyának őszinte tisztázását és rendezését. Cenzúra minden fajtájának eltörlését és a teljes sajtószabadság helyreállítását. Kiállt a szabad gazdálkodás és a magántulajdon védelme mellett; s evvel együtt követelte a nagyvállalatok államosítását, a kis- és középipar védelmét és támogatását. Külpolitikai célként pedig azt hangsúlyozta, hogy „Magyarország ne ütközőpont, hanem híd legyen Nyugat és Kelet között". Őszinte megegyezést és „végleges békét" akart szomszédainkkal a nemzeti kisebbségek kölcsönös védelme alapján. „Mi, akik már évtizedekkel ezelőtt egyenjogúságot követeltünk a régi Magyarország valamennyi nemzetisége számára — szögezte le ezzel kapcsolatban a program — megszereztük az erkölcsi jogosultságot arra, hogy ugyanazt követeljük szomszédainktól is a területükön élő magyarsággal szemben. Az emberiség és a demokrácia nevében követeljük az ellenük irányuló reakciós soviniszta üldözés megszüntetését."

megértik, és munkája a demokratikus szabadság napfényében kibontakozhat. Ezért most önöktől szíves figyelmet, a még közönyösektől tárgyi érdeklődést, esetleg ellenfeleinktől pedig azt az igazságos bírálatot kérem, mely nem indulatok és kurtatekintetű érdekek alapján ítél el, hanem ismeretek alapján ítél meg bennünket.

A Néppárt létjoga

Az első kérdés, amelyre nyíltan és egyszer s mindenkorra felelni kívánok, az, hogy van-e a Néppártnak kielégítően megalapozott létjoga, vagy pedig ez a párt is a demokrácia ama gyakori betegségi tüneteinek egyike, amelyet az egyéni ambíciók létrehozta sokpártúságnak nevezhetnénk? A kérdés felvetése annál jogosultabb és megválaszolása annál indokoltabb, mert a Néppárt létjogának elismertetése nem volt egyszerű feladat, hanem hosszadalmas, meggyőző munkának eredménye. Akadtak ellenzői is, akiknek talán az lebegett a szemük előtt, hogy demokráciánkat, legalábbis kezdeti állapotában, meg kell kímélni a sok pártra való szétforgácsolódástól. S ez nem eleve helytelen szempont. Nem szabad azonban elfelednünk, hogy egyrészt: a demokráciától elvileg elválaszthatatlan a pártképződés teljes szabadsága, másrészt: ezt az elvet rendhagyó idők diktálta vis major folytán ideiglenesen lehet ugyan szűkíteni, de sohasem annyira, hogy valóságos társadalmi, gazdasági, kulturális és világnézeti erők politikai vetületük megteremtésének demokratikus jogától megfoszthassanak. Az pedig kétségtelen, hogy a Néppárt ilyen társadalmi és világnézeti erőháttérrel rendelkezik azokban a vallásos érzületű tömegekben, amelyek nemcsak Magyarországon, hanem úgyszólván valamennyi nyugati országban is külön pártalakulatban keresték és keresik politikai képviseletüket. Ez az igény annál jogosultabb, mert a kultúregyházak által kitermelt külön szociológiai szemlélettel is rendelkeznek. Ez az igény azonban távolról sem jelenti azt, mintha mi valamely más párttól elvitatnók azt a jogot, hogy a vallásos érzületű tömegek politikai akaratának kiformálásában vagy képviseletében részt vegyen, tehát nem jelenti azt, mintha a vallásos tömegek politikai képviseletét kizárólagossági joggal is akarnók sajátítani magunknak. Jelenti viszont azt az elvitathatatlan jogunkat, hogy mi politikánk gerincévé azokat az erkölcsi elveket tegyük, amelyek a természetjogból és az evangéliumból következnek.

Miért van szüksége a magyar demokráciának a Néppártra?

Azt a kérdést pedig, hogy a magyar demokrácia érdekében szükség van-e a Néppártra lényegében a következő mérlegelés alapján kell eldöntetünk:

Vajon a kereszténység eszményeiben és hitvalló tömegeiben rejlő politikai erő és igény véglegesen és visszatérhetetlenül leszorult-e a közéleti tényezők sorából; vagy pedig mindenkinek számolnia kell azzal a ténnyel, hogy a kereszténység eszményeiben és hitvalló tömegeiben, valamint sajátos kultúrájában szunnyadó politikai igények politikai akaratokként is megszólalnak a demokratikus közéletben?

Aki a kérdésre tagadó választ ad, aki tehát meg van győződve arról, hogy a demokratikus magyar közéletben mindenfajta világnézet szabad futási lehetőséget kap, de a keresztény világnézet politikai érvényesüléséről többé szó sem lehet, az logikusan utasítja el a Néppárt létének még a gondolatát is. Ez az álláspont logikus lenne ugyan, de nem volna demokratikus, mert a kizárólagosság nem a demokrácia, hanem a diktatúra jellegzetessége.

Aki azonban számol azzal a ténnyel, hogy a magyar kereszténység eszményei, sajátos kultúrája és vallásos tömegei olyan közéleti igényt hordoznak magukban, amely részt követel magának a pártok versenyéből és a közélet alakításából is; aki nem huny szemet a nagy szenvedések nyomán hatalmasan megéledő vallásos igények fölött; aki nem veszi tudatlanra a magyar kereszténység ezeréves gyökérzetét, amelyet a nép lelkéből egy rántással kitépni nem is lehetne; aki számításba veszi a keresztény egyházak világ-szolidaritásának letagadhatatlan tényét, s aki nem zárkózik el annak a jelenségnek észrevevése elől, hogy a kereszténység politikai tekintélye és szerepe a régebben közömbös országokban és irányzatokban is emelkedőben van — az a fiatal magyar demokrácia egyik legfontosabb érdekének éppen azt fogja tekinteni, hogy a demokrácia kivívásába, fenntartásába és mindenfajta támadást kínálló, elszánt védelmébe a kereszténység szervezeteit és hitvalló tömegeit is kifejezetten érdekelje.

Aki pedig a kérdésre ilyen igenlő értelemben válaszol, az a Néppárt szükségességéről gondolkodva a következő kérdést fogja bogozni: Vajon miben áll hát a demokrácia érdeke? Abban-e, hogy a kereszténységnek egy, a lehető leggyökeresebb demokratikus átalakulását akaró, a legszélesebb szociális igazságosságot és a legbiztosabb emberi jogot kívánó politikai képviselete hassa át demokratikus és szociális szellemmel a magyar kereszténység szervezeteit és vallásos tömegeit; vagy abban áll-e a demokrácia érdeke, hogy az ellenforradalmi reményekben ringatozó maradiságnak fenntartsa azt a legvártabb esélyét, hogy ez a maradiság alkalmas pillanatban, mint ügyes lovas, aki a gazda mozdulataival közeledik áldozatához, próbálja megnyergelni a keresztény vallásos tömegekben rejlő politikai erőket? Okosan szeretnők-e a demokráciát, ha annak a rövidlátásnak és veszélyes önbizalomnak fényűzésében élnénk, hogy ezeket a vallásos tömegeket a lesben álló és alkalmas pillanat jöttén majd demokratikus koturnusban jelentkező maradiság szabad prédájául hagynók? A tényeket veszi tudatlanra, aki abban az ábrándban ringatja magát, hogy a vallásos érzületű tömegekre, ezek sajátos eszményeire és kultúrájára nincs szükség a demokrácia felépítésében, sem pedig a demokratikus átalakulás útjában álló akadályok elhárításának munkájában.

Fölmerül a kérdés; vajon egyáltalában le lehet-e törni véglegesen azt az ellenforradalmi hasonlóságban gondolkodó irányzatot, amely olykor a fontolva haladás, olykor a nacionalizmus, máskor meg a lelki értékek védőjének hamis álarcát kendőzi magára, a széles tömegek vallásos érzületének a demokrácia ügyében való teljes beérdeklése nélkül? Szerintünk a válasz csak határozott „nem” lehet. A tegnapra

visszakacsintó irányzatok ma félig megnyertnek tekintenék a maguk csatáját, ha az egyházak nyílt üldöztetés tárgyai lettek volna, mert ebben az esetben ők maguk is a lelki ellenállás lövészárkaiba igyekeztek volna visszavonulni, hogy ügyüket egy lelki hatalom ügyévé avassák és sunyi módon a kultúrharc szekerére rakják a maguk csempészáruját is.

Csomót kötve okoskodásunk végére, annál a következtetésnél kell megállapodnunk, hogy a magyar demokráciának a Néppártra szüksége van, mert a Néppárt van hivatva elvégezni a demokratikus közéletben egy igen fontos feladatot, amelyet legjobb eséllyel és kellő hitellel csakis ő végezhet el.

Elítéljük az álkeresztény politikát.

Mi a Néppárt feladata?

A munka, amit el kell végeznünk, hogy pártunk betöltse hivatását, kétirányú. Egyrészt határozottan és félreérthetetlenül föl kell számolnunk az álkeresztény politikai gondolatot és ennek örökségét, másrészt világosan ki kell fejtenünk azt a demokráciát, amelyben eszményképünket megpillantottuk.

Ha tiszta vizet akarunk önteni a pohárba, és meg akarjuk kímélni magunkat attól a rosszindulatú ráfogástól, hogy mi az álkeresztény kurzuspolitika kései mohikánjai vagyunk, akkor semmiféle álszemérem sem tarthat vissza bennünket attól, hogy az álkeresztény politika örökségét magunktól nyíltan elutasítsuk és fölötte igazságos ítéletünket kimondjuk.

Mi ennek az álkeresztény politikának a mérlege?

A húszas évek elején úgy látszott, hogy a magyar politikai élet a kereszténységben keresi megújító forrásait. Az a nemzedék, mely a belső megtisztulás erkölcsi erőfeszítéseire képtelennek mutatkozott, a kereszténység tekintetében is megrekedt a jelszavaknál. A munkásság, mint a bukott forradalmak vesztese félrevonult és botorul félreszoríttatott. A parasztság, amely a forradalmak szenvedéseiért még egy komoly földreformban sem találhatott kárpótlást, a szociális haladás és a kereszténység ígéretes egységében kereste emberi jogai elérésének és szociális és gazdasági fölemelkedésének reményét; az intelligencia pedig a kereszténységben a politikai erőket sejtette meg. A történelem szinte készen szállította a helyzetet egy nagyvonalú, valóban szociális és demokratikus keresztény politika bevezetésére. Eljött a nagy történelmi pillanat, mikor az ország többségét maga mögött tudó keresztény politika kezébe vehette az ország sorsának irányítását. A nagy feladathoz azonban szellemileg és erkölcsileg legnagyobbrészt kicsinyeknek bizonyultak azok a politikusok, akik a politika képviseletét magukhoz ragadták, és így tehetségtelenség, műveletlenség, csúf ambíciók és a kereszténységgel összeférhetetlen programok a történelmi lehetőséggel megkínált keresztény politikát dekadens kurzussá züllesztették. A keresztény politika lényegében a forradalomnak puszta és merev tagadásává, negációs politikává zsugorodott össze, igen sok politikus ajkán csupa antipolitikává vált, de jóformán semmit se ígért a forradalmakat előidéző szociális, kulturális és gazdasági elmaradottság, a régi hibák és a régi bűnök megszüntetésének irányában. A nagy és tiszta elvi program egy-két magányos szellem kincse és a tömegek formátlan vágya maradt. A keresztény tömegek is érezték annak az álkeresztény politikai gondolatlan elítélendő voltát, amely végül is a hatalom lázármorzsáiból tengette életét. Valóságos látnoki szellemként tűnik fel ebben az időben a politika porondján Giesswein Sándor[2] prelátus, a zseniális katolikus politikus, aki a keresztény politikai gondolatnak lehetőségei és szükségletei felől tisztában volt, de kevesen hallgattak reá, éppen úgy, mint a szociális kérdésben soha megalkuvást nem ismerő Griger Miklósra. Magunkhoz vagyunk hűek, amikor az ő megszentelt emlékük előtt tisztelgünk.

Lehet-e közünk ehhez a múlthoz? Akkor is nyíltan harcoltunk ellene, amikor még jelen volt. Most is elutasítjuk magunktól nemcsak azért, mert ez a politika nem volt sem demokratikus, sem szociális, hanem azért is, mert hamisítatlanul keresztény sem volt.[3]

Külpolitikánk fő kérdései

A fegyverszüneti szerződés megkötése volt az első és a legfontosabb lépés annak a célunknak elérése felé, hogy a kifelé független és befelé szabad magyar állam elfoglalhassa az önálló nemzetek társaságában azt a helyet, amely létének jogán, múltjánál fogva és az emberiség javát szolgáló teljesítmények okán a demokratikus világrendben kétségtelenül megilleti. Külpolitikánk legelső célja a magyar állami függetlenség teljességének helyreállítása. Külpolitikai céljaink elérésén nekünk magunknak kell munkálkodnunk, jóllehet ábrándokat nem szabad követnünk. Jelenünk és jövőnk elsősorban azon fordul meg, hogy képesek leszünk-e minden egyéni, osztálybeli, pártbeli vagy világnézeti elfogultságot kiküszöbölve — kizárólag magát a dolgot nézve — egységesen értékelni azokat a külpolitikai viszonyokat, amelyek

2 Giesswein Sándor (1856–1923). Német anyanyelvű családból származik, a teológiát Bécsben és Budapesten végezte, 1878-ban szentelték pappá. Tevékenységében kezdettől fogva összekapcsolta az elméleti szociológiát a gyakorlati szociális és politikai munkával. 1896-ban kapcsolódott be a katolikus társadalmi mozgalmakba. 1898-ban Győrött megszervezte és évtizedekig vezette az első keresztény munkás egyesületet. 1903-tól a hazai keresztényszocialista mozgalom egyik vezetője. Történelemfelfogásában Dilthey szellemtörténeti irányzatához került közel, az 1910-es évektől szinte valamennyi mérvadó katolikus társadalmi szervezetnek, humanitárius, kulturális–tudományos egyesületnek és intézménynek tagja vagy vezetője. Az első világháború utolsó szakaszában pacifista álláspontot képvisel, 1917-ben Károlyi Mihályhoz csatlakozik s támogatja választójogi javaslatát. Kapcsolatot tartott fenn Szabó Ervinnel és a Galilei Körrel is. 1918 októberében a Nemzeti Tanács tagjává választják, az ellenforradalom első éveiben több ízben fellépett a fehérterror ellen, a polgári demokrácia restaurációjában reménykedett, az SZDP és a liberális pártokkal való együttműködés keretében.

3 A DNP programjának egyik központi kérdése a demokrácia volt, amelynek a párt „hitvalló harcosa", mégpedig nemcsak a politikai, gazdasági és kulturális, hanem a társadalmi demokráciáé is. A politikai demokráciát illetően a valóságos önkormányzat, a parlamentáris rendszer, az általános, egyenlő és titkos választójog, a személyes szabadság, a vallás- és gyülekezési szabadság és a vallásszabadság megteremtése mellett foglalt állást. A program szerint a gazdasági demokrácia „nem egyéb, mint a demokratikus életformában élő nép helyes szociális és gazdasági rendje". Az új gazdasági és szociális rend megteremtéséhez viszont a természetjogból, az evangéliumi erkölcsi szabályokból és szociális enciklikák tanításaiból igyekezett útmutatásokat meríteni és adni. Állástfoglalt továbbá a földreform védelme mellett, de azt is hangsúlyozta, hogy a kisajátított egyházi nagybirtokok „szükséges" kártalanítását oldjuk meg. Kiállt egyúttal az egyház oktatási monopóliumának megőrzése mellett.

között a magyar külpolitika célját el kell érnünk. Éppen ezért szeges gonddal kell őrködnünk azon, hogy a külpolitikai kérdéseket kiemeljük a belpolitikai ellentétek és a világnézeti ellentmondások köréből, s külpolitikai gondolkodásunkat szigorúan és kizárólag a reálpolitika síkján tartsuk meg. Ezt az elvet még olyan nagyhatalom is követi, mint a brit szigetország, amelynek külpolitikáját a kormányváltozások lényegében nem érintik. A sikeres magyar külpolitika legfontosabb belső előfeltételét látjuk egy olyan reálpolitikai szemléletű egységes, külpolitikai közvéleményben, amelynek érvénye nem változik a belpolitikai változások szerint, tehát amely nem módosul aszerint, hogy koalíciós kormány vezeti-e ügyeinket, vagy nem; hogy a nem marxista front vagy a marxista front kapja-e meg a szavazatok többségét.

A háború következményei nem maradtak hatás nélkül a nagyhatalmak és Magyarország viszonyára. Az észak-amerikai Egyesült Államok és a Brit Világbirodalom világpolitikai és kontinentális szerepe már egy emberöltővel ezelőtt is megkövetelte, hogy e nagy népek és köztünk a kölcsönös egyetértés meg legyen. De a háború következményei leggyökeresebben a Szovjetunióval kapcsolatban változtatták meg helyzetünket. A szovjet–magyar viszony alapjait tények határozzák meg. E tények főbbjei a következők: egy bűnös klikk jogos indítóok nélkül Magyarország nevében hadat üzent a Szovjetuniónak; ennek ellenére közvetlenül a Szovjetunió elhatározásaképpen kaptunk fegyverszünetet; a szovjet seregek verték le országunkról a hitleri bilincseket; a Szovjetunió csapatai tartják megszállva országunkat; a közel kétszázmilliós győztes Szovjetunió a legyőzött, kis Magyarországnak szomszédja lett; a békekonferencián most a Szovjetunió, mint győztes világhatalom hallatja szavát sorsunk meghatározásában. E tényekből a logika erejével következik, hogy országunk külső függetlenségének és belső szabadságának érdekében minden tőlünk telhetőt meg kell tennünk, hogy a szovjet–magyar viszonyt a kölcsönös egyetértés és a kölcsönös bizalom szilárd alapjára helyezzük. A szovjet–magyar viszonyt olyan reálpolitikai szükségesség határozza meg, amelyet a magyar belpolitika világnézeti és párthullámzásainak érteniök egyáltalán nem szabad.

Tudatában kell lennünk annak, hogy a világpolitika viszonylatai a mi befolyási körünkön kívül esnek. Nem törekedhetünk tehát kezdeményező cselekedetekkel arra, hogy a mi külpolitikai céljaink megvalósítására kedvező világpolitikai helyzetet teremtsünk, hanem csakis az lehet külpolitikánk útja, hogy az adott körülmények között igyekszünk célunk megvalósításán munkálkodni. A legújabb világháború nem európai, hanem interkontinentális erők mérkőzése volt, s a béke világrendjének megszabói is azok a világbíró nagyhatalmak, amelyek ezt az interkontinentális méretű küzdelmet fegyvereik győzelmével befejezték, de reméljük, hogy az egész emberiség javára nyerték meg a békének igazságos megszervezése által. Nemcsak legyőzött állapotunk, hanem kontinensen belüli földrajzi helyzetünk, viszonylag kicsiny állami területünk és népességünk aránylagos kisebb ereje is szükségképpen arra utal bennünket, hogy a világbíró nagyhatalmak egymás közti viszonyában való beleszólástól józanul tartózkodjunk. Ehelyett arra kell törekednünk, hogy alapvető érdekeinket és nemzeti vágyainkat a világ sorsát intéző nagy szövetségesek harmonikus érdekeibe kapcsoljuk be. Végzetessé válható kalandorpolitika volna bármelyik nagyhatalommal kontroverziákat keresni vagy felidézni. Nekünk a nagy szövetségesek mindegyikének jóindulatára és bizalmára szükségünk van. Állami függetlenségünk kiteljesedésének és nemzeti fölemelkedésünknek is előfeltétele az európai szárazföld ügyeit intéző nagy szövetségesek jó egyetértése, aminek előmozdítása tehát a mi legnyomósabb érdekünk. A potsdami „három nagy" népének, továbbá Kínának és az európai politika tényezőjeként újból megjelenő és hatalmát restauráló Franciaországnak támogató jóindulata a mi jogos reményeink megvalósulásának a záloga.

A Duna-völgy népei

Szomszédainkkal keresnünk kell az egyetértést és az együttműködésnek módjait abban a meggyőződésben, hogy a dunai népek egymásrautaltsága nemcsak politikai, hanem gazdasági szükségesség is, amely közvetlenül az itt lakó népek érdekeit szolgája, közvetve pedig az európai szárazföld és a világ békéjének is egyik támasza. Meg van bennünk a szándék a szomszédainkkal való együttműködés messzemenő politikai megszervezésére is. Jugoszláviával és Romániával a viszonosság elve alapján az Atlanti Charta és a nagyszövetségesek határozatai, valamint a San Franciscó-i egyezmény szellemében keressük a megértés és az együttműködés megalapozását. Csehszlovákiával szintén e szellem jegyében és a viszonosság alapján rendezhetjük közös dolgainkat... Negyedik szomszédunkkal, Ausztriával mindkettőnkre nézve hasznos és tartós kapcsolatok megteremtése nem lesz nehéz feladat, ha a politika követni fogja a két nép együtthangzó akaratát és párhuzamos érdekét. Reméljük, hogy a békeszerződések meg fogják teremteni a dunai népek tartós és szervezett együttműködésének fejlődésképes előfeltételeit.

A béke kérdései

A magyar külpolitika legidőszerűbb feladata az állami függetlenség teljességének elérésén, a közhatalmi szervezet ideiglenességének megszüntetésén és a béke mielőbbi megkötésén munkálkodni. Kifejezzük azt a reményünket, hogy a békeszerző nagyhatalmak most nem rólunk nélkülünk fognak dönteni, hogy a békekötés most nem fog összezsugorodni egy büntetőparancs átadására, hanem a felek érvei meghallgatásra találnak, mérlegelés tárgyai lesznek, a döntések pedig az igazságosság bélyegét viselik majd magukon. Jóllehet a döntés nem tőlünk függ, mégis azt hisszük, hogy szükséges egy olyan magyar béketervnek a világ elé tárása, amelyet egységes magyar nemzeti közvélemény támaszt alá. Nem kételkedünk abban, hogy a gyakorlati döntés meg fog felelni azoknak a nemzetközi határozatoknak, amelyeken a nagy szövetségesek jótállása van. Az Atlanti Chartából, a teheráni és a krimi

egyezményekből,[4] a San Franciscó-i és a potsdami határozatokból, illetve a szövetséges államférfiaknak a békéről szóló nyilatkozataiból következnek azok az alapelvek, amelyeket a magyar béke alapelveiként kormányunknak és közvéleményünknek feltétlenül képviselnie kell, s amelyeket képviselhet is, anélkül, hogy részrehajlással vagy illetéktelen beavatkozással volna vádolható. A legáltalánosabb alapelv, hogy a béke tartósságának fundamentuma a béke igazságossága. A magyar béke igazságossága pedig eleve feltételezi a Duna-völgyi népek egyenrangúságának és egyenjogúságának elismerését. Ebből következik, hogy a hazánk nemzetközi státusát megállapító, nem ideiglenes, hanem állandó jellegű békehatározmányok szempontjából, tehát az állami szuverenitás tartalmára, határaink megállapítására és a nemzetiségi kérdés rendezésére vonatkozó békehatározmánynak átmeneti jellegűnek kell maradnia. A béke tartósságának másik alapelvére, a szabad akaratú hozzájárulásra az a tapasztalat hívja fel a figyelmünket, hogy a békeszerződések tartósságának legnagyobb ellensége a békét aláíró nemzetnek az a közmeggyőződése szokott lenni, hogy a nemzet a békeszerződéshez nem szabad elhatározásból, hanem kényszerből járult hozzá, vagyis az aláíró nemzet semmiféle erkölcsi kötelezettséget sem érez a békeszerződés tiszteletben tartására, jóllehet tényleg esetleg nincs módjában azt megszegni.

A Duna-völgyi kérdés rendező elvei között nyilván előkelő szerepet fog játszani az önrendelkezési jog és a nemzetiségi elv, amely nélkül a Duna-völgyében tartós nyugalmi állapotot és gyümölcsöző együttműködést elképzelni nem lehet, de legfőbb magyar álláspontnak kell maradnia, hogy akár a helyes elvek egyike, akár azok kombinációja szerint döntenek rólunk, a döntés alapelvei valamennyi dunai államra azonos érvénnyel alkalmaztassanak. Szívből csatlakozunk azoknak a pártoknak határozataihoz, amelyek a nemzetiségi elvet jelölték meg a Duna-völgyi rendezés legalkalmasabb elvéül, mégis azt hisszük, nem kerülünk velük ellentétbe, ha nyomatékoljuk, hogy a Duna-völgyi rendezés sikere nemcsak egyik vagy másik helyes elven, hanem azoknak egyetemes alkalmazásán fordul meg.

A tartós — mert igazságos és önkéntes — magyar békeszerződés létrehozásának azonban van egy fontos belpolitikai mozzanata is. Ez pedig abban áll, hogy a kormánynak békeszerző tevékenysége mögött osztatlan nemzeti közvéleménye álljon, s a béke előkészítése és megkötése Magyarország legfontosabb közügyévé avattassék, amely minden részérdeket — legyen az világnézeti, pártbeli vagy osztályérdek — magába olvaszt. A békemű ilyen értelmű felfogása a magyar demokráciának is egyik legdöntőbb belső sorskérdése. Ha a magyar demokrácia az elkövethető legnagyobb hibaként nyitva hagyná azt a lehetőséget, hogy a békéért való felelősség valamely világnézet vagy párt, osztály vagy csoport számlájára írassék, akkor a békéért való fe-

[4] 1943. november 28—december 1. között találkozott W. Churchill, F. D. Roosevelt és I. V. Sztálin Teheránban és megállapodtak az angol–amerikai csapatok 1944. májusi Nyugat-Európában történő partraszállásában. A három kormányfő 1945. február 4–11-i Krím félszigeten, Jaltában történt találkozóján viszont megvitatták Németország leverésével, a háború befejezésével s a háború utáni Európa politikai berendezkedésével kapcsolatos kérdéseket. Megegyeztek abban is, hogy az európai háború befejezését követően két vagy három hónapon belül a Szovjetunió a szövetségesek oldalán belép a Japán elleni háborúba.

lelősség az első adandó alkalommal pártpolitikai, esetleg a demokráciát kikezdő harc népszerű fegyverévé válhatnék. Nemcsak a világ és a dunai táj békéjének, hanem a magyar demokráciának is súlyos érdeke tehát, hogy a békeszerzés legfontosabb közügye, minden részérdeket magába olvasszon, és az érte való felelősségbe az osztatlan magyarság érdekeltessék be. Meg vagyunk győződve, hogy a békével kapcsolatos ténykedésekből egyetlen pártot sem akar a maga javára, vagy a mási hátrányára bel- vagy külpolitikai tőkét kovácsolni, hanem minden párt és minden magyar e nagy közügy minél sikeresebb megoldása érdekében egyedül a nemzet javára veti latba valamennyi eszközét. A haza szeretetében nem lehet köztünk különbség, hiszen a haza mindnyájunké és mindnyájan az övéi vagyunk.

Program és cél

Íme, ezekben vázoltam programunknak főbb részeit, amelyeknek kiemelését a mai szükségletek időszerűvé teszik. Néppárt vagyunk: nem a nép urai, hanem alázatos szolgái kívánunk lenni. S ha most önök azt kérdeznék tőlem, mi hát a mi programunk legfőbb megkülönböztető jellegzetessége, kérdésükre ezt felelném: egy többlet! Programunk: a legbiztosabb és a legszélesebb emberi jog, a legteljesebb szociális igazságosság és a legnagyobb szabadság — a természetfölöttiség többletével. És célunk: a szabad magyarok független országa!

Aki hitünket hiszi, célunkat célozza és útjainkat járja, legyen társunk a munkában, és könnyítse meg a felelősséget, amelyet nemcsak erőnk elégtelenségének, hanem feladataink nagyságának okán is mélységesen átérzünk.

[Dr. Barankovics István: Programbeszéd a Demokrata Néppárt 1945. évi szeptember 25-diki értekezletén. Budapest, é.n. 1–32. old.]

Figyeld meg! Mivel indokolja a program a Demokrata Néppárt létjogosultságát?

Hogyan értelmezi és értékeli ez a program az adott külpolitikai helyzetet, s milyen következtetéseket von le ebből?

Következtess! A program alapján kiknek a megnyerésére épít ez a párt?

Írd össze, gyűjtsd össze! A múlt milyen elemeit tartja hibásnak, bűnösnek ez a program?

Mit mond a program a demokrácia feltételéről és szükségességéről?

Készíts összeállítást! Hogyan értékelte ez a program a Horthy-rendszert?

9.

1946. március 12-én — a Baloldali Blokk (MKP, SZDP, NPP és SZOT) követelésére — került sor az FKGP 20 nemzetgyűlési képviselőjének a pártból való kizárására. Néhány nappal később a kizárt képviselők közül tizenöten, Sulyok Dezső elnökletével, megalakították a Magyar Szabadság Pártot. A SZEB 1946. júliusában tudomásul vette a párt megalakulását, működéséhez engedélyt azonban csak október közepén adott.

A szabadságpárt szervezése két nagyobb hullámban — 1946 december és 1947 tavasza — zajlott le, képviselői igen aktív tevékenységet fejtettek ki a nemzetgyűlésben is. A Magyar Szabadság Párt megélénkülő parlamenti működése s részben vidéki térhódítása ellenére sem tudott azonban 1947 tavaszán - nyarán átütő sikert elérni. Ebben döntő tényező volt, hogy az MKP „tiltakozó fellépései" mellett a kisgazdapártot elhagyó tömegek sem csatlakoztak Sulyokékhoz, és a szabadságpártnak a katolikus egyház támogatását sem sikerült megszerezni.

A MAGYAR SZABADSÁG PÁRT PROGRAMJA

Tisztelt Nemzetgyűlés!

Van szerencsém tisztelettel bejelenteni, hogy a Független Kisgazdapárt elnökségének 1946. március 12-én a párt meghallgatása nélkül hozott határozatával kizárt képviselők közül tizenöten[1] Magyar Szabadság Párt néven új országos pártot alapítottunk, amelynek elvi programját a következőkben terjesztem elő:

Nemzetközi politikánkat a legteljesebb értelemben vett és az emberileg legtökéletesebbé fejleszthető békepolitikának szánjuk. Külpolitikánk fő célja, hogy Magyarországot a jövőben minden eszközzel távol tartsuk bármely háborúban való tényleges részvételtől, és ezzel egyszer és mindenkorra lehetetlenné tegyük, hogy országunk és annak népe egy újabb háború szenvedéseit legyen kénytelen elszenvedni. A világ minden népe iránt a lojális együttműködést, testvéri egyetértést és az emberiség haladását szolgáló kapcsolatok kiépítését tartjuk elsőrendű kötelességünknek.

Ez a fenntartás nélkül vallott békepolitika a nagyhatalmakkal szemben annak kijelentésére kötelez bennünket, hogy őszintén reméljük minden, a hatalmak között jövőben felmerülhető viták békés eszközökkel való elintézését. A magyar nép nevében jelentjük ki, hogy e népben mélységes békevágy él, és történelme folyamán sohasem akar többet fegyvert fogni. Kérjük a nagyhatalmakat, hogy Magyarország ezen mindenkivel szemben egyformán érvényes békeszándékait vegyék tudomásul, és ők, az erősek, soha ne hozzanak bennünket, gyengéket abba a helyzetbe, hogy népünk félrevezetettsége vagy kormányunk botlása újból belesodorja egy olyan, nemzeti céljaitól idegen és a magyar nép számára érdektelen háborús konfliktusba, amelyből, mint ezt az utolsó emberöltő két ízben tapasztalt tanulságai igazolják, mindig csak az ország érdekeinek rendkívül megkárosítása árán tudunk kikerülni.

1 A pártalapítók a következő nemzetgyűlési képviselők voltak: Drózdy Győző, Halter Béla, Hegymegi Kiss Pál, Kiss Ferenc, Kovács László, Lévay Zoltán, Nagy Vince, Nagyiván János, Némethy Jenő, Pászthory István, Stühmerné Oberschall Ilona, Sulyok Dezső, Ternay István, Vásáry István és Vásáry József.

Becsületesen lojális és jószándékú politikát kívánunk követni a nagyhatalmakkal szemben és olyan reálpolitikát, amely számol a jelen történelmi fázis földrajzi, politikai és gazdasági adottságaival, felismeri az erők értékrendjét, és a nagy államok jogos érdekeit megértő együttműködéssel kívánja előmozdítani.

Ilyen külpolitikai alapelvek vallása elvezet bennünket annak felismeréséig, hogy Magyarország külpolitikájának ma és a belátható jövőben különösképpen a Szovjetunióra kell tekintettel lennie, de soha, egyetlen lépést sem szabad kockáztatnia, amely sértené vagy veszélyeztetné az angolszász hatalmak érdekeit.

Belpolitikánk közvetlen szomszédainkkal szemben egyetlen követelményt ír elő számunkra: a trianoni békével[2] felosztott Magyarország területi, gazdasági és minden egyéb kérdését az elkövetkező békeszerződés akként kell, hogy szabályozza, hogy a Duna-völgy népei a kölcsönös megértés, engedékenység és egymásrautaltság szellemében végre egymásra találjanak. Ne maradjon egyetlen dunai nép szívében sem tövis, amely később a mindnyájunk közös érdekét szolgáló békés együttélés zavartalanságát veszélyeztetné, és újból ellenségként állíthatná szembe azokat a népeket, amelyeket minden érdekük elválaszthatatlanul összekapcsol.

Ezt a célt csak olyan béke valósíthatja meg, mely a néprajzi, történelmi és gazdasági szempontokat méltányosan összeegyeztetve, egy államban egyesíti a földrajzilag egy tömbben lakó és népiség szerint, nyelvileg és történelmi múltjuk alapján egy testet alkotó népeket, azoknak a néptöredékeknek pedig, amelyek így is idegen impérium alatt maradnak, megadja a teljes egyenjogúságot, nemzeti sajátságaik szabad érvényesítési lehetőségét, és ezzel közelebb hozza a határok spiritualizálásának[3] idejét.

Minden béke, amely nem ezeken az alapelveken épül fel, csak a meg nem értés, elnyomás és elfojtott indulatok kényszerbékéje lehet, amit tudomásul lehet venni, ideig-óráig rá is lehet egy népre erőltetni, de sohasem hozza meg Európának ezen a legtöbbet vitatott részén a nyugalomnak és kiengesztelődésnek azt a szellemét, mit pártunk a nemzetek testvériségének őszinte szolgálatában legfontosabb céljának tekint.

Amint lehet, tagja akarunk lenni az Egyesült Nemzetek Szervezetének, ismerjük annak szabályait, s azokat az elveket, amelyeken felépül, ezeket magukévá tesszük,

2 1920. június 4-én írták alá a Magyarországgal kötött békeszerződést Trianonban. Ez a békediktátum a haderő létszámát 35 ezer főre korlátozta és megtiltotta az általános hadkötelezettséget. Továbbá kötelezte Magyarországot az „általa okozott" háborús károk megtérítésére, később megállapítandó jóvátétel formájában; a nemzetközi kereskedelemben a legnagyobb kedvezmény elvét köteles biztosítani a győztes hatalmaknak; a békeszerződés pontjainak betartását az e célból Magyarország területe, a békediktátum után, Horvátországot nem számítva, 283.000 km2-ről 93.000-re, lakossága pedig 18,2 millióról 7,6 millióra csökkent. Több mint 3 millió magyar került a szomszédos országok fennhatósága alá.

3 A „határok spiritualizálásának idejét" a határok jelképessé alakításának idejét jelenti.

és a nemzetközi kapcsolatok jövőbeni rendezésével ezek szerint akarjuk országunk életét továbbfejleszteni, különös figyelemmel az Atlanti Charta axiómáira és a lenini–sztálini önrendelkezési elvekre. Végső fokon pedig valljuk, hogy a világ tartós békéjét csak a nacionalista államok szuverenitásának feláldozása, illetve egy államok felett álló világszervezetre való átruházása árán lehet megteremteni, és örömmel vagyunk hajlandók egy ilyen világszervezet tagjai közé csatlakozni.

Szeretnénk, ha a magyarság külpolitikai céljainak megfogalmazásában minél előbb teljes egyetértés jönne létre a nemzet minden polgára között, mert érezzük, hogy az ezen a téren fennálló széthúzás az ország erejét tetemesen gyengíti. Népünk jövendő boldogulásának előfeltétele az, hogy a pártokat külpolitikai programjukban lényeges ellentétek ne válasszák el egymástól és a politikai küzdelmek — mint minden egészséges szervezetű népnél — nálunk is csak a belső politika területére korlátozódjanak.

Belpolitikánkban megtagadunk minden közösséget a fasizmussal és a reakcióval.

Félreértések elkerülése céljából szükségesnek látjuk, a két sokat hangoztatott fogalom azon elhatározását, amely minket politikánkban vezet.

A fasizmus jellemző tulajdonságainak tartjuk, amelyekről bármely álarc alatt felismerhető, az állami öncélúság hirdetését, azt a filozófiai és erre alapított gyakorlati felfogást, amely szerint az állam az emberi lét elsődleges formája, felette áll az emberi személyiségnek, öncél, amelynek az ember élete minden vonatkozásában alá van rendelve. Mi tagadjuk a totalitás tanát, az állami mindenhatóságot, és a közösségi élet értelmét az ember veleszületett szabadságának lehető legtökéletesebb és legrendezettebb megvalósításában látjuk.

További jellegzetessége a fasizmusnak a fajok egymással szembeállítása, és közöttük bizonyos oldalú és a természetben fel nem található hierarchia létesítése.

Mi ezzel szemben valljuk a fajok és emberek egyenjogúságát, és elítélünk minden olyan elméletet és gyakorlatot, amely ember és ember között faji megkülönböztetés alapján kíván jogegyenlőséget vagy társadalmi megítélésben különbséget felállítani. Elvetjük és megbélyegezzük az antiszemitizmust.

A fasizmus megjelenési formájának tartjuk az úgynevezett egypártrendszert vagy ehhez hasonló és lényegében ugyanezen célt szolgáló egyéb politikai rendszereket.

Mi elítéljük az egypártrendszert akkor is, ha az esetleg ugyanazon célra szövetkezett politikai pártok szoros együttműködésének olyan alakjában jelentkezik, amely a szövetkezett pártokon kívül álló demokratikus törekvések érvényesülési jogosultságát tagadja. Politikánk érvényesítésének egyetlen klasszikus tisztaságú eszköze a szabadon megnyilvánuló népi akaraton felépült, többségre támaszkodó felelős parlamenti kormányzat és az autonóm önkormányzaton nyugvó demokratikus népi közigazgatás, amely együtt dolgozik kisebbségével, és amely a kisebbség jogait tiszteletben tartja. Elítéljük és elvetjük tehát a totális vagy akár csak részletes diktatúra minden válfaját, a politikai üldözést, és ellene szegülünk a választójog reakciós megszorításának.

Követeljük az internálások megszüntetését: az ember csak a bűnvádi perrendtartásban meghatározott esetekben legyen szabadságtól megfosztható. Valljuk az ember természetes és elidegeníthetetlen jogainak szent és sérthetetlen voltát, akként, amint azt az 1946. évi I. törvénycikk bevezetése megállapítja.[4]

Ezeket a jogokat tekintjük politikánk sarkalatos alapjának, amelyekből soha senki kedvéért bármily csekély mértékben engedni nem vagyunk hajlandók, sem azért, hogy demagóg módszerekkel a tömegek hangulatát megnyerjük, sem a terror és erőszak nyomása alatt; annál kevésbé, mert meggyőződésünk, hogy minden eltérés ettől az alaptól előbb vagy utóbb súlyosan megbosszulja magát, és a magyar állami élet további megrázkódtatásához vezet. Védjük ezeket az értékeket a reakció gyűjtőneve alatt ismert és a múltból visszatérni kívánkozó sötét erők ellen is. Sem a feudális elnyomás visszaállítására, sem az elfajult tőkebofolyás feltámasztására irányuló kísérletek, sem a bürokrácia népellenes törekvései bennünk szövetségesre soha nem találnak, ellentmondunk a múlt mindazon erőinek, melyek a népjogok érvényesülése ellen hatottak.

Ebben az értelemben vagyunk demokraták, ekként értelmezzük a demokráciát, és minden törekvést, amely az ekként értelmezett domokrácia érvényesülésének útjába akadályokat kíván gördíteni, reakciónak tartunk, amellyel kötelességünk szembeszállni.

Vallunk egy fontos gyakorlati követelést is, mely a magyar közéletben eddig igen kevéssé érvényesült: amint senkit sem szabad politikai nézetei miatt üldözni mindaddig, amíg ezek a nézetek nem öltenek a közösség érdekeit veszélyeztető és gyakorlati törekvésekben is megnyilvánuló alakot, akként senki sem követhet el büntetlenül gonosztetteket vagy akárcsak felelőtlen cselekményeket sem pusztán azért, mert véletlenül egyik vagy másik éppen hatalmon levő politikai párthoz tartozik.[5]

[Tájékoztató. Amit minden párttagnak tudnia kell. Kiadja: A Magyar Szabadság Párt Országos Központja. Felelős kiadó: Dr. Némethy Jenő nemzetgyűlési képviselő. Budapest, 1947. 29–38. old.]

[4] 1946:I. tc. „Magyarország államformájáról". Amire a Magyar Szabadság Párt programja hivatkozik az a következő: „A köztársaság polgárai részére biztosítja az ember természetes és elidegeníthetetlen jogait, a magyar nép számára a rendezett együttélést s a más népekkel való békés együttműködést.
Az állampolgárok természetes és elidegeníthetetlen jogai különösen: a személyes szabadság, jog az elnyomatástól, félelemtől és nélkülözéstől mentes emberi élethez, a gondolat és vélemény szabad nyilvánítása, a vallás szabad gyakorlása, az egyesülési és gyülekezési jog, a tulajdonhoz, a személyi biztonsághoz, a munkához és méltó emberi megélhetéshez, a szabad művelődéshez való jog s a részvétel joga az állam és önkormányzatok irányításában.
Ezektől a jogoktól egyetlen állampolgár sem fosztható meg törvényes eljárás nélkül és e jogokat a magyar állam valamennyi polgárának minden irányú megkülönböztetés nélkül a demokratikus államrend keretein belül, egyformán és egyenlő mértékben biztosítja."

[5] A program a továbbiakban állást foglalt a „magántulajdonon felépült és az egyéni kezdeményezés szabadságát biztosító gazdasági rend" mellett. Gazdasági kapcsolatokat minden állammal szeretett volna kiépíteni. Továbbá támogatta az állandó vásárlóerejű pénz megteremtésére irányuló törekvéseket. Az államosítást tekintve azt hangsúlyozta, hogy a „gazdaságilag tönkrement és az indusztrializálásban még nem egészen félútig eljutott országban, amelyet régi adósságain kívül újkeletű tartozásai is erősen terhelnek (itt nyilván a súlyos jóvátételi terhekre utalnak — I. L.), csak a legszükségesebb esetben és mind csak gazdasági szükség okából, de sohasem politikai szempontok érvényesítése végett lehet — kártalanítás mellett — államosítani". Elismerte a földreform jelentőségét, de amint lehetséges „méltányos kártalanítást" követelt a volt földtulajdonosoknak. Nagyon fontosnak tartotta kiemelni — a jövőt illetően — a valláserkölcsi és keresztény erkölcsi nevelés fontosságát. Sürgette a korrupció felszámolását és a „dilettantizmus" uralmának megszüntetését az élet minden területén. Végül leszögezte, hogy a „szellem magasabb rendű, mint az anyag, és ezért nem vagyunk materialisták, mert a világ általunk megismert alaptörvényei szerint lehetetlennek valljuk a materializmus végső győzelmét a szellem világa felett".

Figyeld meg!	Milyen a Magyar Szabadság Párt külpolitikai vonala?
	Hogyan értelmezi a fasizmus fogalmát, miket tart a fasizmus ismérveinek?
	Milyen ismérveit hangoztatja a demokráciának?
Készíts összeállítást!	Milyen a Magyar Szabadság Párt belpolitikai koncepciója?

ÖSSZEFOGLALÓ KÉRDÉSEK, FELADATOK

1. Hasonlítsd össze az egyes pártok programjainak szerkezetét! Melyik mennyire ad választ a társadalmat foglalkoztató kérdésekre?
2. Hasonlítsd össze az egyes pártok programját a letűnt rendszerről mondott ítélet szempontjából!
3. Hasonlítsd össze az egyes pártok programját külpolitikai felfogásuk,
   a) a Szovjetunióhoz való viszony
   b) a nyugati hatalmakhoz való viszony
   c) a szomszédainkhoz való viszony szempontjából!
4. Hasonlítsd össze az egyes pártok programjait a demokrácia értelmezése, a demokratikus átalakulás elképzelése szempontjából!
5. Hasonlítsd össze, hogy melyik pártnak milyen elképzelése, terve volt az agrárkérdés megoldására!
6. Mely pártok programjai foglalkoztak konkrétan szociális kérdésekkel, s milyen megoldást, megoldásokat terveztek?
7. Melyik pártprogramot minősíted elsősorban ideológikus és melyiket pragmatikus jellegűnek?
8. Melyik párt programja vállalkozott elsősorban az egyes társadalmi osztályok, rétegek érdekképviseletére, s melyek voltak ezek, s kiket akart megnyerni szövetségesnek?
9. Próbálj meg táblázatot készíteni arról, hogy melyik párt mivel, mikkel akarta magát legitimizálni.
10. Próbálj meg táblázatot készíteni arról, hogy melyik párt mit — miket — tekintett az ország újjáépítése szempontjából kiemelt feladatnak, s milyen megoldást ajánlott.
11. Készíts összeállítást arról, hogy melyik párt programjából mi valósult meg az 1946–1986 közötti negyven esztendőben, s mi nem!
12. Próbálj összeállítást készíteni arról, hogy melyik párt programjából mi került újra a politikai élet látószögébe az 1989-es fordulat óta!

AJÁNLOTT IRODALOM

A magyar parlament 1944–1949. Tanulmányok. Szerk. Hubai László és Tombor László. Budapest, 1991. Gulliver Kiadó.

Balogh Sándor: Magyarország külpolitikája 1945–1950. Budapest, 1988. Kossuth Könyvkiadó.

Balogh Sándor—Izsák Lajos: Pártok és pártprogramok Magyarországon 1944–1948. Budapest, 1979. Tankönyvkiadó.

Izsák Lajos: A koalíció évei Magyarországon 1944–1948. Budapest, 1986.

Izsák Lajos: Polgári ellenzéki pártok Magyarországon 1944–1949. Budapest, 1983. Kossuth Könyvkiadó.

Izsák Lajos: Polgári pártok és programjaik Magyarországon 1944–1956. Pécs, 1994.

Korom Mihály: Magyarország Ideiglenes Nemzeti Kormánya és a fegyverszünet 1944–1945. Budapest, 1981. Akadémiai Kiadó.

Kovács Imre: Magyarország megszállása. Budapest, 1990. Katalizátor Iroda.

Magyarország miniszterelnökei 1848–1990. Budapest, 1993. Cégér Kiadó.

Nagy Ferenc: Küzdelem a vasfüggöny mögött 1–2. köt. Budapest, 1990. Európa–História.

Vida István: Koalíció és pártharcok 1944–1948. Budapest, 1986. Magvető Kiadó.

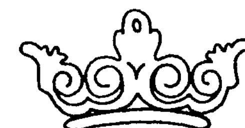
A TÖRTÉNELEM ALTERNATÍVÁI

1

Izsák Lajos

AZ 1944–1946-OS ÉVEK ALTERNATÍVÁI MAGYARORSZÁGON

KORONA KIADÓ